

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Lapsen osallisuus erityisessä huolenpi-
dossa**

Perhekuntoutuskeskus Lausteella

Maisa Aho-Viitanen

Yhteisöpedagogi (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 04 /

2015

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Maisa Aho-Viitanen	Sivumäärä 41 ja 4 liitesivua
Työn nimi Lapsen osallisuus erityisessä huolenpidossa Perhekuntoutuskeskus Lausteella	
Ohjaava opettaja Heini Kapanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Jussi Ketonen, kehitysjohtaja, Perhekuntoutuskeskus Lauste	
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä kuvaan erityisen huolenpidon prosessin lapsen osallisuuden näkökulmasta, miten se toteutuu Perhekuntoutuskeskus Lausteen erityisen huolenpidon osastolla Turussa. Tämän työn tarkoitus on myös kartoittaa ja löytää ne osa-alueet prosessia auki kuvaamalla, missä lapsen osallisuus olisi parannettavissa. Erityisen huolenpidon päätöksen luonteen vuoksi on tärkeää huomioida lapsen osallisuus ja itse lapsi toimijana prosessin eri osissa. Erityinen huolenpito toteutetaan suljetulla osastolla ja lapsi ei pääse itse kulkemaan osaston ulkopuolelle ilman aikuista. Puututaan siis ihmisen perusoikeuksiin liikkumavapauden rajoituksen muodossa.</p> <p>Opinnäytetyöni on myös kehittämistehtävä, mikäli prosessikuvaukseen sijoittamani lapsen ääni ei kuulu ja osallisuus ei toteudu lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla. Työni perustan prosessikuvaukseen ja asiakastytyväisyysskyselyn tuloksiin, jonka jokainen lapsi täyttää erityisen huolenpidon osastolta lähtiessään, ottaen kyselystä kaksi osiota tarkkailtavaksi aikaväliltä 01.01.-17.2.2015 (5 kpl), joissa kysytään lapsen osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta hänen ollessa erityisen huolenpidon piirissä.</p> <p>Työn alussa en tiennyt löytyykö kehittämistä lapsen osallisuuteen liittyen, siihen oli koko Perhekuntoutuskeskus Lausteen erityisen huolenpidon osaston historian aikana kiinnitetty erityistä huomiota. Lapsen etu ja eettisyys ovat aina olleet erityisen huolenpidon arvoissa päällimmäisenä. Prosessin auki kirjoittaminen siten, että lapsi on siinä aktiivinen osallistuja, on jo suuri tehtävä, prosessi löytyy kaaviona lastensuojelulaista ja Perhekuntoutuskeskus Lausteen erityisen huolenpidon osastolta toiminnan ja ammatti toimijoiden osalta.</p> <p>Lasten vastauksista nousi esiin tietämättömyyttä siitä, kuinka jakso heidän osaltaan etenee. Tämä on erittäin tärkeää, koska koskaan ei erityisen huolenpidon päätöstä tehtäessä tiedetä, kuinka pitkäksi jakso todellisuudessa muodostuu, lastensuojelulain erityisen huolenpidon päätöksen nojaten. Lasten tietoisuuden parantamiseksi jakson etenemiseen löysin helposti toteutettavan työtavan, joka merkittävien osin lisää lapsen osallisuutta ja tietoisuutta oman jaksonsa etenemisestä. Toimin itse vastaavana ohjaajana osastolla, joten työtavan dokumentointi, työtavan vakiintuminen, arviointi ja seuranta ovat minun vastuullani, joten työtavan läpi vieminenkin osaston rutiineihinkin on toteutettavissa mitä pikimmin.</p> <p>Lastensuojelulaki painottaa lapsen etua ja lapsen mielipiteen huomioimista. Erityishuolenpidon osastolla Perhekuntoutuskeskus Lausteella on lapsen näkyvyyteen kiinnitetty aina erityistä huomiota, nimenomaan niin, että lapsen sanat painavat, ei lapsen sanat muiden kertomana. Olemme aina painottaneet kaikkien lausuntojen ja päätösten oikeuskelpoisuutta, kun lapsi erityisen huolenpidon osastolle saapuu. Tämän kaiken voi prosessikuvauksesta todentaa.</p>	
Asiasanat Lastensuojelu, erityinen huolenpito, osallisuus, prosessit, laatujärjestelmät,	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Maisa Aho-Viitanen	Number of Pages 41 with 4 pages of appendices
Title Child involvement in special care at Lauste Family Rehabilitation Center	
Supervisor Heini Kapanen	
Subscriber and/or Mentor Jussi Ketonen, development manager, Lauste Family Rehabilitation Center	
Abstract <p>In my thesis, I will describe the special care process from the involvement perspective of the child and how they are involved at the special care ward of Lauste Family Rehabilitation Center in Turku. I will also use my description of the process to discover any areas where child involvement could be improved. The nature of the decision to engage in special care makes it very important to account for the involvement of the child as well as the child's role as an actor in the various parts of the process. Special care is administered in a closed ward that the child is not able to exit without adult supervision. This interferes with basic human rights by restricting the freedom of movement.</p> <p>My thesis may also serve as a development exercise, should the fictional child I use in the process description fail to have their voice heard and not have the involvement opportunities outlined in the Finnish Child Welfare Act. My thesis is based on the process description and the results of the customer satisfaction survey that every child completes when leaving the special care ward. I gathered five surveys between 1 January 2015 and 17 February 2015, and studied two portions in them that concern the opportunities the child has for involvement and influence while in special care.</p> <p>I was initially uncertain whether any development needs could be discovered in child involvement, as it has been a special priority all throughout the history of the special care ward at Lauste Family Rehabilitation Center. The interests of the child and ethicality have always been the principal values of special care. Writing out the process with the child as an active participant is in itself a major undertaking. The process diagram can be found in the Child Welfare Act and in the special care ward at Lauste Family Rehabilitation Center as regards their operations and professionals.</p> <p>The children's answers to the survey highlighted that they were unaware of the progress they had made. This is highly important: when the decision to engage in special care is made, the length of the care period cannot be known for certain, as the Act only stipulates a maximum duration. I discovered a working method that is easy to perform and implement, and will significantly increase the involvement of the children and their awareness of their progress. As the ward's senior counsellor, I am responsible for documenting, establishing, reviewing and monitoring the working method. This means that the method could be introduced into the ward's routines very quickly.</p> <p>The Finnish Child Welfare Act emphasises the interests and views of the child. The special care ward of Lauste Family Rehabilitation Center has always been undertaken with the child's visibility in mind; the child should have their say, not have their words reiterated by someone else. We have always strived to ensure the legitimacy of all statements and decisions when a child arrives at the special care ward. This can all be verified from the process description.</p>	
Keywords Child welfare, special care, involvement, processes, quality management systems.	

SISÄLLYS

1 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ	5
1.1 Lähestymistapa ja työmenetelmä	7
2 PERHEKUNTOUSKESKUS LAUSTE	9
2.1 Toiminnanohjausjärjestelmä IMS ja laadunvalvontajärjestelmä SHQS	10
2.2 Erityinen huolenpito Perhekuntoutuskeskus Lausteella	11
2.3 Erityisen huolenpidon toteutus	14
2.4 Moniammatillinen tiimi erityisen huolenpidon osastolla	16
3 LASTENSUOJELULAKI JA OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA	18
3.1 Erityinen huolenpito lastensuojelussa	20
3.2 Osallisuus lastensuojelussa	22
4 OSALLISUUS ERITYISEN HUOLENPIDON AIKANA	23
4.1 Moniammatillinen tiimi	25
4.2 Tavoitteiden suuntainen työskentely	27
4.3 Lapsen mielipiteen dokumentointi asiakirjoissa ja dokumenteissa	28
4.4 Nappula-asiakastietojärjestelmä ja sähköinen projektikalenteri	30
5 OSASTON TYÖSKENTELYN SEURANTA JA ARVIOINTI	32
5.1 Arviointi- ja suunnittelupäivät	34
6 KEHITYSTYÖ	36
6.1 Kehittämistarve	38
6.2 Kehitystyön toteutus ja toteutuksen dokumentointi	41
6.3 Loppuarviointi	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	47

1 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ

Tämän opinnäytetyön fokuksena on lapsen oma osallisuus aktiivisena osallistujana omaan erityiseen huolenpitoonsa, sekä lapsen oman mielipiteen dokumentoinnin korostaminen kaikilla osa-alueilla erityisen huolenpidon jakson aikana. Osallisuuteen ja sen dokumentointiin on jo osaston perustamisesta asti kiinnitetty suurta huomiota, ottamalla systemaattisesti samalla tavalla toteutettu malli dokumentointiin ja raportointiin jokaisen osastolle sijoitetun lapsen kohdalla. Näin voidaan todentaa osastolla toteutunut lapsen osallisuus koko osastojakson ajan. On tärkeää pitää lapsi yhteiskunnallisena toimijana suhteessa omiin asioihin, vaikka hän on eriyttynä varsinaisesta elinympäristöstään. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä parantamalla osallisuutta. (Niiranen 2002, 63-80)

Tärkeä kysymys on, voidaanko osallisuudeksi määrittää miltään osin sitä osallisuutta miten me osallisuuden erityisen huolenpidon osastolla määritämme. Lapsi tulee osastolle lastensuojelulakiin perustuvan päätöksen kanssa, jota tukee kolmen ammattitahon lausunto erityisen huolenpidon tarpeellisuudesta. Hänen takanaan sulkeutuu ovi, josta ulos hän pääsee vain aikuisen kanssa jakson aikana. Osasto määrittelee osallisuuden siten, että *jakson* aikana lapsi otetaan mukaan kaikkeen häntä koskevaan toimintaan, päätöksiin ja tulevaisuuden suunnitteluun. Lapsen työskentely hänelle asetettuihin tavoitteisiin nähden jaksolle määrittelee jakson pituuden.

Seurantalomakkeet ovat jokaisen lapsen omassa kansiossa ja sieltä voi seurata miten osallisuus on toteutunut päätösten ja tiedoksiantojen osalta, kuten myös Nappula-asiakastietojärjestelmästä arjen havaintoja tekemällä. Nappula-asiakastietojärjestelmä kuvataan jäljemmin kappaleessa 5.4. sivulla 25. Erityisen huolenpidon toiminta on kuvattu IMS-toiminnanohjausjärjestelmään, joka kuvaakin niitä toimenpiteitä hyvin, joiden avulla saavutetaan määritelty lopputulos (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014). Kuvaus IMS-toiminnanohjausjärjestelmästä on luvussa 2.1 sivulla 10.

Opinnäytetyössäni kuvaan erityisen huolenpidon prosessin. Jokainen uusi työntekijä perehdytetään osaston toimintaan samaa perehdyttämishjelmaa käyttäen, joten toiminnan ja dokumentoinnin osalta käytännöt ovat yhtenäiset työntekijöiden keskuu-

nessa. Yksittäisen työntekijään voi kuitenkin olla vaikeaa toteuttaa yhteneväistä toimintamallia, ellei organisaatio anna siihen mahdollisuutta.

Toimintamallin toteuttamiseen on tehty dokumentointia ja raportointia helpottava tarkka ohjeistus, jotta sama laatu toteutuu jokaisen lapsen kohdalla. Toivon löytäväni nykyistä prosessia kuvaamalla jo olemassa oleviin toimintamalleihin syvyyttä ja tarkkuutta miten lapsi niissä näkyy. Samalla havainnoin prosessia läpi käymällä löytyykö osaston toiminnasta sellaisia osa-alueita, missä olisi erittäin tärkeää ottaa lapsi enemmän ja useammin mukaan suunnitteluun. Myös sitä, että löytyykö osaston toiminnassa sellaisia päätöksiä, jotka eivät perustu lakiin ja säädöksiin, joissa kuitenkin olisi hyvä selvittää lapsen oma mielipide ja kirjata se ylös. Havainnointi kohdallani on ei-osallistuvaa itse toimintaan ja haen osaston dokumentaatioista sekä raporteista tukea havainnoilleni. Näin näen miten osaston ohjeistus toteutuu ohjaajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa.

Olen opiskellut seurauspedagogiikkaa Tanskan Aalborgissa filosofi Jens Bayn (1940 - 2013) johdolla tuoden pedagogiikan tärkeyden arkityöskentelyyn lasten kanssa, joilta puuttuu ammattitaito, kasvatus ja käytöstavat. Seurauspedagogiikka on työskentelytapa, jonka perustan luovat humanistinen ihmiskäsitys ja eksistentiaaliseen filosofiaan perustuva kasvatusmenetelmä. Eksistentiaalisuus seuraamuspedagogiikassa painottaa tietoisuutta valinnanvapaudesta ja tietoisuutta olemassa olevista vaihtoehdoista. Vastuu omista valinnoista on myös valinnan tekijällä. Kasvatuksen, käytöstapojen ja turvallisen oppimisympäristön puute johtuu kodin ja kasvuympäristön rikkonaisuudesta, eivätkä kyseiset taidot ole kehittyneet. Ammattitaidon hankintaan ei ole saatu kotoa tarvittavaa taitoa tai tukea. Seurauspedagogiikka korostaa sosiaalista oppimista osallisuuden kautta. Jens Bay halusi kokeilla jo 1970-luvulla voidaanko nk. ongelmalasten kanssa saavuttaa kasvatuksellisin keinoin parempia tuloksia kuin hoito- ja sosiaalityön menetelmin.

Ennakoin myös uutta itsemäärämisoikeuslakia, joka on tällä hetkellä, helmikuussa 2015, vielä hyväksyntäkierroksella, mutta sisällön voi jo lukea eduskunnan nettisivuilta (hankenumero STM067:00/2010). Siinä painotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden osallisuutta ja perusoikeuksia. Erytisen huolenpidon osastolla on paljon lapsia, jotka ovat myös terveydenhuollon asiakkaita ja tuo laki koskee siltä osin

myös erityisen huolenpidon rajapintoja. Erityisen huolenpidon osastolla Perhekuntoutuskeskus Lausteella oli jakson keskimääräinen pituus 71 päivää ja lapsia yhteensä hoidossa 26 vuonna 2013.

1.1 Lähestymistapa ja työmenetelmä

Lähestyn kehittämistehtävää uudistamisperustaisesti alkuvaiheessa (Ojasalo ym. 26) käyden läpi erityisen huolenpidon olemassa olevan prosessikuvauksen avaten sen laajemmin sanoitetuksi kokonaisuudeksi. Omat havainnot koko erityisen huolenpidon ajalta vastaavana ohjaajana ovat hyvin korostuneessa roolissa kun sijoitan lapsen prosessin eri osiin. Katson palvelumuotoiluksi (Ojasalo ym. 2014, 71) määritellyn lähestymistavan joiltakin osin soveltuvan lähestymistavan tueksi varsinaiseen kehittämistyöhön. Palvelumuotoilussa korostuu asiakas- ja toimintaympäristöymmärrys sekä tulevaisuuden kehityskulun huomioonottaminen toimintaympäristössä. Yhteisöpedagogin koulutus antaa hyvät taidot toteuttaa osallisuutta opettamalla osallistumaan omien asioiden hoitoon. Toivon, että tulevaisuuden kehitys tuo enemmän yhteisöpedagogeja lastensuojeluun. Katson myös, että oma kokemus osaston vastaavana ohjaajana auttaa merkittävästi tuon ymmärryksen tietoisuudessa. Myös jatkuvan ammatillisen kehityksen seuraaminen lastensuojelukentällä antaa ymmärrystä tulevaisuuden suunnitelmiin erityisen huolenpidon osastojaksoa suunniteltaessa. Organisaatio tukee kouluttautumista ja alan seuraamista mahdollistamalla koulutuksiin osallistumisen ja järjestämällä itse lastensuojelualan koulutuksia.

Lapsen osallisuus ja sen dokumentointi perustuu erityisen huolenpidon osastolla jokaisen ihmisen arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi toteamiseen. Erityisen huolenpidon osaston luonteen vuoksi on tärkeää korostaa jokaisen lapsen koskemattomuutta ja yksilöllisyyttä. Lapsen osallisuuden korostaminen ja mielipiteen huomioonottaminen ovat erittäin tärkeitä eettisiä ja empatiaan pyrkiviä toimenpiteitä erityisen huolenpidon osastolla. Lapset ovat täyttäneet asiakastytyväisyyskyselyn vuodesta 2010/10 lähtien erityisen huolenpidon jakson päätyttyä, kehittämisprosessissa käytän nuorten vastauksia osallisuuden sekä mielipiteen kuulemisen osalta kehitystyöskentelyssä. Opinnäytetyössäni nojaan paljon lastensuojelulakiin, koska lain hengen mukainen

toiminta antaa pohjan kaikelle työskennellylle. Tarkastelen kuitenkin kriittisesti lapsen osallisuutta prosessin eri vaiheessa, Saastamoinen (2008) ja Bardy (2007) ovat todenneet, että osallisuus on lastensuojelun keskiössä, mutta siltikin lapsi määrittää usein vanhempiensa tai lastensuojelun ammattihenkilöstön kertomusten mukaan. Sointu Möller (2004,9) on todennut, että lastensuojelussa lapsen tilanne välittyy usein vanhempien tai sijoituspaikan kertomana. Lastensuojelun tärkein tarkoitus on taata lapselle turvallinen, hoitava ja suojaava kasvu ympäristö, mutta sen aikaan saamiselle on liian vähän otettu huomioon lapsen omaa kokemusta ja näkemystä omasta tilanteesta sekä lapsen omia toiveita tilanteen muuttamiseksi. Varsinkin todentamisen eli dokumentoinnin osalta on tilanne lastensuojelussa vielä tänäkin päivänä hyvin kirjavaa ja puutteellista.

Erityisen huolenpidon osastolla lapsen mielipide kirjataan lapsen itsensä kertomana. Laki velvoittaa selvittämään lapsen mielipiteen ja toiveet. Lastensuojelussa osallisuutta on tulkittu juridisesti eikä oikeus osallisuudesta omiin asioihin ole välttämättä toteutunut (Oranen 2008,8). Vältämme osastolla sitä, että lapselta kysytään mielipide lastensuojelulakiin perustuviin päätöksiin hänen kohdallaan, eikä muuta. Lapsi otetaan kaikkeen mukaan osastojakson aikana, raportointi tapahtuu aina lapsen läsnä ollessa, näin välttämättä kahden käytettävän kielen synnyltä lapsen asioissa, ammattihenkilöstön keskuudessa juridistisen ja lapsen läsnä ollessa arkisen. Vaikutusmahdollisuus itseä koskevaan päätöksentekoon oman edun turvaamiseksi on osallisuuden edellytys.

Kehittämisaineiston muodostavat asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset sekä prosessin auki kuvaaminen sijoittamalla lapsi prosessin jokaiseen osaan näkyvänä toimijana. Asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan jakson päättyessä, lapsi tietää kyselyä tehdessään, mikä on hänen osastojaksonsa viimeinen päivä. Kysely toteutetaan anonyymisti selainpohjaisen Webropol-ohjelman kautta, lapsi vastaa itsenäisesti kysymyksiin netissä. Kyselyn toteutuessa näin, ei lapsen tarvitse ajatella vastauksensa vaikuttavan jakson pituuteen, eikä hänen vastauksia voida jäljittää. Vastauksia on viisi, joka on noin viidennes koko vuoden vastauksista. Hälytysrajat kysymysten kohdalla on asetettu niin, että viiden vastauksen keskiarvon ollessa alle kolme hälyttää se osastoa asiasta. En tiennyt opinnäytetyötäni aloittaessa, että hälytysraja hyvinkin keskeisen kysymyksen kohdalla alittaisi hälytysrajan työtä tehdessäni.

2 PERHEKUNTOUSKESKUS LAUSTE

Perhekuntoutuskeskus Lauste on yksityinen, voittoa tavoittelematon lastensuojelupalveluiden tuottaja. Tilat omistaa Oy Lauste Ab, jolle Perhekuntoutuskeskus Lauste maksaa vuokraa, niin ikään tämäkin osakeyhtiö on voittoa tavoittelematon. Jokainen yksikkö on aluehallintoviraston tarkistama ja jokaisella yksiköllä on asianmukainen toimilupa. Lausteen toiminta on alkanut vuonna 1918 ja on aina tähän päivään asti toteuttanut lastensuojelun tarpeita kullekin ajanjaksolle tyypillisellä tavalla.

Perhekuntoutuskeskus Lausteen perusajatus erityisen huolenpidon palvelun perustamisesta oli tuottaa erityistä huolenpitoa laitoksen omille sijaishuolto-osastoille sijoitetuille lapsille. Tarpeen ilmetessä joutuivat lapset usein kovinkin kauas Lausteelta ja yhteistyö meidän ja muualla olevan erityisen huolenpidon osaston välillä oli välillä hyvin haastavaa. Toiminta lähti käyntiin syksyllä 2010 kolmen lapsen osastona, mutta jo hyvin varhain näyttäytyi tarve suuremmalle asiakasmäärälle. Erityisen huolenpidon osastopaikkoja alkoivat kysellä muutkin kuin Lausteelle sijoitettujen nuorten sosiaalityöntekijät. Sitä mukaa kun erityisen huolenpidon tunnettavuus yleensäkin lastensuojelun rajoitustoimenpiteenä lisääntyi, erityisen huolenpidon päätöksiä tehtiin entistä enemmän ja jakson toteuttamiseen asianmukaisilla osastoilla kiinnitettiin entistä enemmän huomiota kuntien sosiaalitoimen puolelta. Ensin asiakaspaikkamäärä nousi neljään ja siitä nykyiseen kuuteen paikkaan.

Perhekuntoutuskeskus Lauste tuottaa ympärivuorokautista sijaishuoltoa huostaan otetuille ja avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille 12–17-vuotiaille lapsille. Alle 12-vuotiaita lapsia voidaan hoitaa yhdessä perheen kanssa tai tarjoten koulupaikka. Turussa sijaitsee viisi sijaishuolto-osastoa, kaksi osastoa itsenäistyville lapsille, perheiden arviointi- ja kuntoutusyksikkö, Satulavuoren erityiskoulu sekä erityinen huolenpito. Turusta käsin koordinoidaan myös ammatillinen tukihenkilö ja perheiden kotiin tehtävä perhetyö. Perhekuntoutuskeskus Lausteen Uudenkaupungin yksikössä sijaitsee kaksi yksikköä, jotka ovat tarkoitettu psykiatrian ja lastensuojelun rajapinnoille sijoittuville lapsille sekä perheiden arviointi- ja kuntoutusyksikkö. Asiakaskunta muodostuu lähinnä Turun ja pääkaupunkiseudun lähikunnista, mutta asiakkaita on ollut ihan pohjoisinta Pohjanmaata lukien, kuten myös Itä-Suomesta.

2.1 Toiminnanohjausjärjestelmä IMS ja laadunvalvontajärjestelmä SHQS

Mikko Orasen (2005,4) mukaan lapsen tilanteen kokonaisvaltainen arviointi on liikaa tapaus- ja työntekijäkohtaista, erot alueiden ja kunnan eri toimijoiden välillä ovat suuria, tämä johtaa siihen, että asiakkaiden oikeusturva ja tasavertainen kohtelu vaarantuu. Lastensuojelun keskusliitto (2006, 4-5) on todennut antamassaan lausunnossaan lastensuojelupalveluista, että lasten ääntä ja osallisuutta on kehitettävä häntä koskevissa päätöksissä ja asiakkuuden suunnittelussa (Valvira 2014). Lapsella on liian vähän mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, mitä hänestä asiakirjoissa kirjoitetaan. Lapsen puheena esiintyy asiakirjoissa usein muiden kuin lapsen itsensä ilmaisevia asioita. Koko Perhekuntoutuskeskus Lausteen osalta on näihin näkökulmiin ja ongelmiin otettu käyttöön mittaamisjärjestelmä, jonka perusteella arvioidaan ja analysoidaan toiminnan vaikuttavuutta, kuten myös lapsen oman äänen kuuluvuutta laitoksessa. Erityinen huolenpito Lausteella perustuu todennettaviin toimintatapoihin ja niiden vaikuttavuuden seurantaan.

Olen halunnut kuvata kaksi työkalua, joiden avulla laatua ja prosessien toteutumista seurataan, asiakastyytyväisyyskyselyjen lisäksi. Näin organisaatio myös tukee työntekijöiden työtä. **IMS** (Integrated Management System) on toiminnanohjausjärjestelmä. IMS- toiminnanohjausjärjestelmään on avattu prosessikaavion muodossa koko laitoksen toiminta. Sinne on tallennettu kaikki dokumentit, palautteet, tehtävät ja käsikirjat. IMS:n avulla käsitellään laitoksessa myös palautteet, arviot ja tehtäväkokonaisuudet. IMS tekee läpinäkyväksi koko henkilöstölle organisaation toiminnan ja IMS tukee ja ohjaa organisaatiossa tehtyjä päätöksiä, visioita ja arvoja. Toimintajärjestelmä on kuvaus organisaation yhteisistä toimintatavoista. Johdon ja henkilöstön yhdessä määrittämien pelisääntöjen ja toimintamallien avulla pyritään määrätietoisesti kehittämään toimintaan asetettuja tavoitteita silmällä pitäen ja asiakkaat sekä sidosryhmät huomioiden. Toimintajärjestelmän avulla prosessikuvaukset, ohjeistukset, tallenteet, mittarit, tehtävät sekä palautteet on koottu toimivaksi kokonaisuudeksi, joka tukee organisaation missiota, visiota sekä arvoja.

Perhekuntoutuskeskus Lauste sai kesäkuussa 2014 sosiaali- ja terveystieteiden **SHQS** (Social and Health Quality Service) -laatuohjelman laaduntunnustuksen. Si-

säisessä kehittämisprosessissa Perhekuntoutuskeskus Lausteen toiminnan rakenne ja toimivuus on tarkastettu systemaattisesti omasta toimesta kuten myös ulkoisten auditoijien toimesta. Arvioinnissa on huomioitu suomalainen lainsäädäntö, valtakunnalliset suositukset sekä hyvä hoito- ja palvelukäytäntö laitoksen arjessa.

Lapsi ovat suosituksen keskiössä. Suositukseen on kuvattu kaikki laatusuosituksen tavoitteet läpäisevää viisi eettistä periaatetta: 1) asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet 2) lapsen etu 3) vuorovaikutus 4) ammattihenkilöstön työn laatu sekä 5) vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri.

Suosituksia jakautuvat neljään sisällölliseen alueeseen: 1) Osallisuus lastensuojeluasiassa ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluita kehitettäessä 2) Lapsilähtöinen yhteinen palvelujärjestelmä ja eri toimijoiden välinen yhteistyö 3) Osaavat ammattilaiset, tehtävänjako ja työn tuki 4) Moniulotteinen arviointi (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4 Marjo Lavikainen, Aila Puustinen- Korhonen ja Kristiina Ruuskanen Lastensuojelun laatusuositus)

Yllämainitut suositusten toteutuminen todennettiin ulkopuolisten auditoijien toimesta keväällä 2013 ja niiden toteutumista jatkossa seurataan seuranta-auditointien muodossa. Auditoinnin yhteydessä auditoijat antavat myös kehitysehdotuksia, joiden avulla suositusten toteutumista voidaan entisestään kehittää.

Perhekuntoutuskeskus Lausteelle on perustettu syksyllä 2013 laatukoordinaattorin toimi, joka koordinoi laadunvarmistusohjelmaa koko laitoksen osalta muun henkilöstön kanssa. Laatukoordinaattori kerää asiakastytyväisyyskysymykset koko laitoksen osalta ja esittelee ne kerran vuodessa johtoryhmälle. Erityisen huolenpidon osalta asiakaspalautetta käsitellään useammin, hälytysraja joidenkin kysymysten kohdalla kysyttäessä erityisen huolenpidon lapsilta palautetta on asetettu niin, että keskiarvon alittaessa kolme (asteikko 1-5) tulee tieto vastaavalle ohjaajalle ja otamme palautteen heti käsittelyyn tiimitapaamisissa.

2.2 Erityinen huolenpito Perhekuntoutuskeskus Lausteella

Perhekuntoutuskeskus Lausteen perusajatus erityisen huolenpidon palvelun tuottamiseen oli tuottaa erityistä huolenpitoa laitoksen omille sijaishuolto-osastoille sijoitetuille lapsille. Tarpeen ilmetessä intensiivisempään pysäytykseen joutuivat lapset joskus kovinkin kauas Perhekuntoutuskeskus Lausteelta, lähinnä koulukoti Pohjolakodin erityisen huolenpidon osastolle Muhokselle, joka sijaitsee Pohjois-Pohjanmaalla. Yhteistyö Perhekuntoutuskeskus Lausteen ja muualla sijaitsevan erityisen huolenpidon

osaston kanssa oli välillä hyvinkin haastavaa ja hajotti sijoitusprosessia liikaa pieniin osiin. Toiminta lähti käyntiin syksyllä 2010 kolmen lapsen osastona, mutta jo hyvin varhain perustamisen jälkeen näyttäytyi tarve suuremmalle asiakasmäärälle, lähinnä muualta kuin Perhekuntoutuskeskus Lausteen tuleville lapsille. Tilaus lastensuojelulain tarkoittamalle erityisen huolenpidon osastolle oli tullut sijoittavien kuntien, sosiaalitekkijöiden tietoisuuteen mitä suuremmassa määrin. Haluttiin pois harmaalla alueella olevien vierihoidon¹ ja suljettujen osastojen piiristä lastensuojelulain (Lastensuojelulaki 2007/417) tarkoittamaan ja määrittämään erityisen huolenpidon osaston ulkoisiin puitteisiin kuin myös lain määrittämän kokoonpanon osastolla ammattihenkilöstön osalta.

Toiminnan lähtiessä käyntiin vuonna 2010 aloitti erityisen huolenpidon osasto omana yksikkönä toisen osaston yhteyteen sijoitetussa itsenäistyvien nuorten osiossa. Kesän 2010 aikana olivat tilat remontoitu erityisen huolenpidon tarpeisiin. Osasto oli ihan erillään toisesta osastosta, vaikka se seinän takana olikin. Tarpeen lisääntyessä teki johto päätöksen, että entisestä osasto Mäntylästä tulee erityisen huolenpidon osasto. Näin koko rakennus tuli erityisen huolenpidon osaston käyttöön vuonna 2012, kattavan remontin jälkeen. Tilat ovat asianmukaiset ja toimivat. Erityistä huomiota on kiinnitetty tilojen turvallisuuteen ja siihen, että liikkumavapauden rajoituksen myötä täytyy osaston palvelu eri muodoissa, jotta mahdollisimman moni toiminta mahdollistuu osastolla. Päivisin osastolla toimii koulu. Iltaisin ryhmätöiden muodossa osasto muuttuu kuntosaliksi, ellei laitoksen yhteydessä olevaa täysimittaista urheilusalua voida käyttää, käsityöpajaksi, maalarin ateljeeksi tai näytelmän näyttämöksi. Osaston valmiuteen kuuluu myös tiiviisti osaston yhteyteen sijoitettu eristämistila, jossa on oma WC vesipisteineen, WC on eriytetty eristystilasta ovella. Erityisen huolenpidon osastolla ei ole missään tilassa Valviran suositusten (Valvira 2014, 42) mukaisesti kameravalvontaa, vaan kaikki valvonta tapahtuu ohjaajan fyysisellä läsnäololla.

Osastolla työskentelee 12 ohjaajaa, vastaava ohjaaja, sosiaalityöntekijä (VTM), opettaja ja kouluohjaaja. Laitoksen omista työntekijöistä on käytössä useita kertoja viikossa psykologi ja toimintaterapeutti. Viikoittain osasto hyödyntää myös omaa kult-

¹ Lapsi on aikuisen valvonnassa koko ajan, suljetussa tilassa

tuuriohjaajaa sekä kausittain musiikkiterapeuttia. Joka viikko moniammatilliseen tiimiin osallistuu lasten- ja nuorten psykiatrian erikoislääkäri. Häntä voi myös konsultoida muina aikoina puhelimitse ja hän pitää joka viikon perjantaisin vastaanottoa Perhekuntoutuskeskus Lausteen päärakennuksessa, jolloin hänelle voi kiireellisiä asioita toimittaa toimitettavaksi henkilökohtaisesti.

Käytössämme on lääkäriasema Elonin palvelut siten, että joka tiistai tarpeen mukaan lääkäri vierailee osastolla tai käytämme nuorta Elonissa.

Henkilöstön suhdeluku nuorta kohden on 2,3. Valviran mukaan vähimmäishenkilöstömäärä on kaksi (Valvira 2014, 23) per lapsi erityistä huolenpitoa tuottaville yksiköille. Koulutustaso oli toimilupaa hakiessa silloisten määräysten mukainen (Lastensuojelulaki 60 §, Kelpoisuuslaki 6 ja 8 §). Ennen työsopimuksen solmimista on työntekijän esitettävä todistus (Valvira 2014, 17) rikosseuraamuslaitokselta, että tällä ei ole taustassaan lasten- ja nuorten kanssa työskentelyä estäviä rikoksia.

Lääkehoito osastolla toteutetaan Valviran ohjeiden mukaisesti turvallisesta lääkehoitosta (Valvira 2014, 39) Perhekuntoutuskeskus Lausteen lääkehoitosuunnitelman mukaisesti, joka tarkistetaan vuosittain vastuuhenkilön, lääkärin, toimesta. Työ osastolla on keskeytymätön kolmivuorotyötä. Osastolla ei koskaan työskennellä yksin. Aamuvuorossa on yksi ohjaaja ja opettaja, tarvittaessa myös kouluohjaaja, iltavuorossa kolme ohjaajaa ja yövuorossa kaksi ohjaajaa.

Erityisen huolenpidon osaston on osa Perhekuntoutuskeskus Lausteen kokonaisuutta, joten läheisyydessämme on neljä muuta yksikköä, joista saamme tarpeen mukaan apua, mikäli tarvitsemme. Käytössämme on hälytysjärjestelmä, joka hälyttää muille osastoille avun tarpeemme, tarvittaessa myös suoraan aluehälytyskeskukseen. Johtajan sijaisena päivystää vuorokauden ympäri sijainen, jonka näkee kuluvan päivän kohdalta projektikalenterista, kalenteri selitetään tarkemmin kappaleessa 5.4.

Erityisen huolenpidon aikana on arki-aamuisin koulua klo 8-12. Opetus toteutetaan Perhekuntoutuskeskus Lausteen yhteydessä Satulavuoren koulun kanssa yhteistyössä. Erityisen huolenpidon osastolla työskentelee nimetty erityisopettaja, joka yh-

dessä lapsen varsinaisen koulun tai toisen asteen oppilaitoksen kanssa suunnittelee ja toteuttaa opetusjakson erityisen huolenpidon aikana. Opetus tapahtuu erityisen huolenpidon tiloissa. Koulunkäyntiin ollaan motivoituneita² erityisen huolenpidon aikana, usein saadaan kirittyä kiinni tehtäviä, kokeita ja opetuskokonaisuuksia jälkeensä jääneissä opinnoissa ja erityisen tärkeää on, että koulunkäynti jatkuu katkeamatta, vaikka varsinaisesta oppilaitoksesta ollaankin pois. Erityisen huolenpidon erityisopettaja osallistuu asiakassuunnitelman neuvotteluihin niiltä osin, mitä neuvottelussa käsitellään koulunkäyntiä ja siihen liittyviä asioita. Opettaja antaa yhteenvedon erityisen huolenpidon päätyttyä lapsen kouluun, mitä tehtäviä ja kokeita lapsi on hyväksytysti suorittanut jakson aikana. Joskus käy niinkin, että erityisen huolenpidon osastolla huomataan lapsen erityistarve pienoisyryhmäopetukseen tai tukiopetukseen, oppimisvaikeuksien vuoksi, jotka psykologi on jakson aikana huomannut testattuaan lapsia eri osa-alueilla oppimiseen liittyen. Tämä osaltaan helpottaa koulunkäynnin jatkumista erityisen huolenpidon jälkeen.

2.3 Erityisen huolenpidon toteutus

Asiakkaaksi luetaan sijoitettu lapsi, tämän perhe sekä sijoittava kunta. Erityisen huolenpidon prosessin laittaa alulle sijoittavan kunnan sosiaalitoimi, joka tukee päätöksensä moniammatilliseen arvioon erityisen huolenpidon tarpeesta. Lapsen tilanne on kriisiytynyt siihen pisteeseen, että hän toiminnallaan vaarantaa oman henkensä ja kehityksen, eikä lapsen varsinainen sijoituspaikka pysty turvaamaan näitä elementtejä lapsen elämässä.

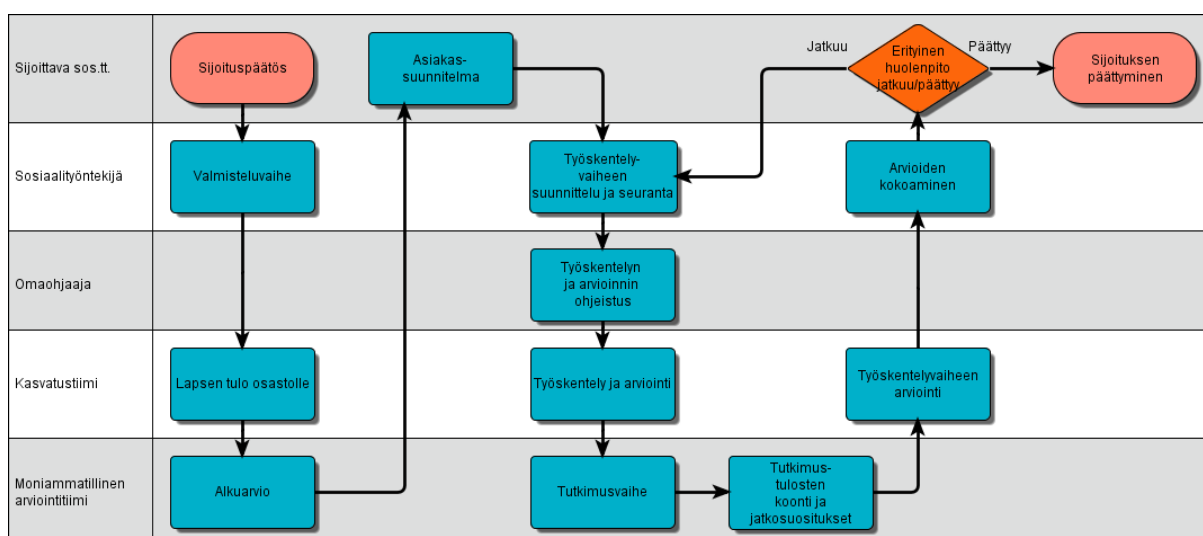
Lapsen tullessa osastolle täytyy kaikkien lainmukaisten (LSL 71§-73§) päätöksien ja lausuntojen olla erityisen huolenpidon osaston käytettävissä konkreettisesti. Erityinen huolenpito alkaa siitä päivästä jolloin lapsi konkreettisesti astuu erityisen huolenpidon ovesta sisään. Alkuneuvottelu pidetään mahdollisimman nopeasti tulon jälkeen, jossa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä määrittää erityisen huolenpidon jaksolle tavoitteet. Sosiaalityöntekijä perustaa tavoitteet varsinaisen sijoituspaikan, lääkärin ja psykologin lausuntoon, sekä omaan näkemykseensä lapsen tilanteesta. Tavoitteet kirjataan lapsen raporttiin ja asiakassuunnitelmaan.

² Liite 1 asiakastytyvyyssyyskysely koulunkäynnistä erityisen huolenpidon jakson aikana

Työskentelyvaiheen suunnittelu ja seuranta on sosiaalityöntekijän ja nimettyjen omaohjaajien vastuulla, vaikka vuorotyön luonteen vuoksi koko osaston henkilökunta osallistuu työhön. Työskentelyn tueksi omaohjaajat suunnittelevat viikko-ohjelman sekä yksilötyöt³ lapsen omaan kansioon, josta aina vuorossa oleva ohjaaja ne poimii, näin ei katkea suunnitteluvaiheen katkeamaton työskentely. Työskentelyvaiheen arviointiin osallistuu koko kasvatustiimi, joka arvioi tavoitteiden suuntaista työskentelyä arjessa koko ajan.

Työskentelyvaiheeseen liittyy kiinteästi tutkimusvaihe, jolloin moniammatillinen tiimi arvioi tarpeen psykologin ja toimintaterapeutin tutkimuksille ja ne toteutetaan jakson aikana, mikäli mahdollista. Moniammatillinen tiimi arvioi omalta osaltaan kokonaisvaltaisesti lapsen tilannetta tavoitteisiin nähden tiiviissä yhteistyössä koko kasvatustiimin kanssa. Tämän työskentelyn tuloksena syntyy arvio siitä onko 30 päivää riittävä aika tavoitteiden saavuttamiseen vai suositellaanko jakson jatkamista. Arvion kokoa sosiaalityöntekijä välipalaveriin, joka pidetään jakson puolesta välissä. Viimeinen palaveri pidetään muutamaa päivää ennen jakson loppumista, silloin päätetään päättykö jakso vai onko sitä tarkoituksenmukaista jatkaa. Yli 90 päivän erityisen huolenpidon jaksoa ei voida missään muodossa jatkaa. Arviota tehdään koko ajan myös arjessa ja erityinen huolenpito päätetään heti, kun tavoitteet on saavutettu tai erityinen huolenpito ei vastaa lapsen tarpeisiin.

Kuva 2.3 Prosessikaavio

³ yksilöidyt tunnit ohjaajan kanssa, joissa työskennellään jakson tavoitteiden suuntaisesti n. 1h /pv

2.4 Moniammatillinen tiimi erityisen huolenpidon osastolla

Moniammatillisen tiimin muodostaa lasten- ja nuorten psykiatrian erikoislääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä, toimintaterapeutti, ohjaaja osastolta ja lapsi itse.

”Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytettävissä on erityisen huolenpidon järjestämiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus.”

Erityinen huolenpito 71 § (12.2.2010/88)

Varsinaisen sijoituspaikan omaohjaaja tai muu henkilökunta voivat osallistua tiimiin samoin vanhemmat. Nuorella on mahdollisuus kahdenkeskisiin tapaamisiin, mikäli lapsi niin toivoo tai psykiatri haluaa haastatella nuorta kahden kesken. Tiimi kokoontuu kerran viikossa erityisen huolenpidon osaston yhteydessä olevassa neuvotteluhuoneessa.

Moniammatillisen tiimin aluksi käydään viikon aikaiset arjen havainnot osastolta läpi lapsen osalta, viikon aikana tehdyt psykologiset testit sekä toimintaterapeutin raportit tuodaan tiimin tietoon. Lapsi kertoo oman näkemyksen tiimin näkemykseen ja oikaisee sekä selvittää, mikäli näkemykset eroavat toisistaan. Tiimi arvioi työskentelyä osastolla nuorelle asetettuihin tavoitteisiin nähden ja arvio jakson jatkoa tai päättämistä. Tämä on se foorumi missä kohtaa laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (16§ 22.9.2000/812) ja laki terveydenhuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (13 § 30.6.2000/653).

*Laki **sosiaalihuollon asiakkaan** asemasta ja oikeuksista 16 § (22.9.2000/812) Suostumus tietojen antamiseen*

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään. Milloin asiakkaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa suostumuksella. Tietoja ei kuitenkaan saa antaa alaikäisen asiakkaan laillisen edustajan suostumuksella, jos edustajalla itsellään ei ole oikeutta tiedon saantiin

Laki **terveydenhuollon asiakkaan** asemasta ja oikeuksista 13 §
(30.6.2000/653) Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapito

Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä.

Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.

Nämä erityispiirteet täytyy ottaa huomioon siten, että Perhekuntoutuskeskus Lausteen erityisen huolenpidon osastolla on tehty erikseen hoitokansiot psykiatria varten. Niissä säilytetään vain terveydenhuollon papereita. Sosiaalipuolen aineisto nuoresta on eriytetty omaan kansioonsa. Näin toteutuu Valviran ohjeistus ”Dokumentoinnin ja asiakirjahallinnon valvonnasta” (Valvira 2014, 59). Lapsen ja tämän vanhempien oikeus on antaa lupa aineiston käyttöön ja tietää aineistojen käyttö näiden kahden toimijan välillä.

Moniammatillisen tiimin tärkein tehtävä on arvioida lapsen vointia ja tavoitteiden mukaista työskentelyä. Arvioinnissa hyödynnetään havaintoja osaston arjesta, psykologisten testien tuloksia, jotka on tehty erityisen huolenpidon aikana, toimintaterapeutin tekemiä toiminnallisia tehtäviä ja niistä saatuja havaintoja sekä somaattisen terveydentilan muutoksia. Psykiatri arvio lääkehoidon vaikuttavuudesta perustuen kasvatustiimin päivittäisiin havaintoihin miten lapsi on voinut osastolla ja haastatteleamalla nuorta antaa psykiatrille tarvittavan tiedon siitä, onko lääkehoito tarpeellinen, tarvitseeko lääke kenties vaihtaa toiseen tai lääkehoito lopettaa kokonaan. Joidenkin lääkkeiden aloittaminen tapahtuu siten, että varokokeet verikokeiden muodossa ovat välttämättömät, jotta nähdään joidenkin lääkkeiden vaikutus fyysiseen kokonaisuuteen. Nämä varokokeet otetaan ennen lääkehoidon aloittamista siten, että lääkäri-asema Elonista tulee laboratoriohoitaja ottamaan määrätyt verikokeet ja antaa ne seuranta varten psykiatrin tietoon.

Moniammatillinen tiimi arvio myös aiemmin lapsen eri elämäntilanteissa tehtyjä psykologisia testejä sekä niistä saatuja tietoja lapsen nykyiseen kehitysvaiheeseen sekä elämäntilanteeseen. Näin voidaan varmistua siitä, että kaikki käytettävissä tieto on ajanmukaista ja vastaa juuri tällä hetkellä lapsen todellista tilannetta suhteessa kaikkiin elämänalueisiin. Psykiatri kirjoittaa omasta osuudestaan lapsen kanssa käymästään haastattelutilanteesta ja muista havainnoista kirjallisen raportin, jota säilytetään aikaisemmin mainitussa terveydenhuollon kansiossa. Sosiaalityöntekijä kirjoittaa omalta osaltaan tapaamisesta raportin Nappula-asiakastietojärjestelmään. Mukana ollut ohjaaja tuo koko kasvatustiimin tietoon yhteenvedon näistä kahdesta raportista. Erittäin suuri painotus on niillä havainnoilla joita moniammatillinen tiimi on tuonut esiin tapaamisen aikana koskien arviointia ja lapsen edistymisen seurantaan tavoitteiden osalta, joita lapsi on itse saanut kommentoida.

3 LASTENSUOJELULAKI JA OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA

Suomessa lastensuojelusta määrätään lastensuojelulaissa. Lain tarkoituksena on:

Turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417 § 1).

Laki määrittää lastensuojelulain keskeisiksi periaatteiksi sen, että lapsen kehitystä ja hyvinvointia on edistettävä. Lastensuojelun on myös tuettava vanhempia, huoltajia ja muita jotka ovat vastuussa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lastensuojelun tulee olla myös ennaltaehkäisevää ja painottaa aikaista puuttumista. Tärkeää kaikessa lastensuojelutyössä on ensisijaisesti huomioida lapsen etu (Lastensuojelulaki 2007/417 § 4).

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia järjestämään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaista lastensuojelua kuin tarve kunnassa edellyttää. Lastensuojelun tulee laadultaan olla

sellaista, että sen asiakkaat saavat siitä kaiken tarvitsemansa avun ja tuen (Lastensuojelulaki 2007/417 § 11). Kunnat ovat velvoitettuja järjestämään ehkäisevää lastensuojelua, lapsi- ja perhekohtaisia avohuollon tukitoimenpiteitä, sijaishuoltoa huostaan otetuille lapsille sekä tarpeellista ja riittävää jälkihuoltoa huostaan otetulle lapselle sekä mahdollisuuksien mukaan myös muille lastensuojelun asiakkaille (Heino 2009, 73).

Lapsi voidaan ottaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltopaikka jos lapsen terveys ja kehitys ovat uhattuna tai lapsi itse vaarantaa omalla toiminnallaan kehitystään tai terveyttään. Ennen huostaanottoa ja sijaishuollon järjestämistä tulee arvioida, että avohuollon tukitoimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaisista (Lastensuojelulaki 2007/417 § 40). Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanotto voidaan purkaa myös siinä tapauksessa, että tarvetta sijaishuollolle ei enää ole. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 47) .

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49).

Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona, perhehoitona tai lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti myös omaan kotiin. Alle kaksivuotias lapsi voidaan sijoittaa myös vankilan perheosastolle. Sijoituspaikkaa valittaessa on tärkeintä huomioida lapsen etu ja sijaishuoltopaikka on valittava lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, myös erityistarpeiden, sekä huomioitava huostaanoton perusteet. (Lastensuojelulaki 2007/417 § 49). Lastensuojelulaki ei määrittele, mikä sijaishuollon muoto tulee kysymykseen kussakin tilanteessa. Lapsen iällä ei myöskään ole sijaishuoltopaikkaa valittaessa kovin suurta merkitystä. Tapaukset on aina katsottava lapsikohtaisesti ja tärkeintä on lapsen edun huomioimisen lisäksi kiinnittää huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Saastamoinen 2010,7).

3.1 Erityinen huolenpito lastensuojelussa

Sijaishuollon pakkotoimiryhmän muistiossa vuodelta 1998 määritellään erityinen huolenpito ensimmäisen kerran toteutuksen osalta. Muistion mukaan käsitettä ”suljettu hoito” tai vierihoito ei voida käyttää lastensuojelussa, koska ne ovat ihmisoikeus- ja perusoikeussäännösten vastaisia. Työryhmän ehdotuksesta suljetun hoidon tilalle otettiin käsite erityinen huolenpito. Käsite tunnustaa joidenkin lasten suljetun hoidon tarpeen. Erityinen huolenpito on siis käsitteenä uusi, mutta käytäntö on perua vanhemmasta työskentelymallista. Erityistä huolenpitoa ovat ensimmäisenä järjestäneet valtion koulukodit (Kekoni&Kitinoja&Pösö 2008,14).

Lastensuojelulaki määrittelee erityisen huolenpidon seuraavasti:

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa (Lastensuojelulaki 2007/417).

Erityisellä huolenpidolla pyritään katkaisemaan lapsen itseään vaarantava käytös, esimerkiksi rikos- tai päihdekierre tai mahdollinen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Yleensä erityisen huolenpidon piiriin tulee lapsia, joiden ongelmat ovat kriisiytyneet pitkän ajan kuluessa ja joiden oma lastensuojelulaitos ei pysty vastaamaan heidän tarvitsemaansa huolenpitoon (Saastamoinen 2010, 276–277.) Erityinen huolenpito ei ole rangaistus vaan kokonaisvaltaista huolenpidon järjestämistä intensiivisellä työskentelytavalla. (Kekoni ym. 2008,17.) On tärkeää huomioida lapsen psyykkisen hoidon tarve ja hoitaa kutakin lasta yksilöllisesti huomioiden kuitenkin heidän persoonalliset tarpeensa. Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan. Tarpeeksi merkittävän syyn vuoksi sitä voidaan kuitenkin jatkaa maksimissaan 60 vuorokaudella. (Saastamoinen 2010, 275–276.)

Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsi pysähtyy miettimään omaa elämäänsä yhdessä aikuisen kanssa ja pohtii tulevaisuutta ammattilaiseen tukeutuen. On tärkeää sitouttaa lasta hänen omaan lastensuojelulaitokseensa ja muuhun lähiverkostoonsa,

esimerkiksi vanhempiin, jolloin hoidon jatkuvuus on turvattu erityisen huolenpidon loputtua (Saastamoinen 2010,277).

Koska erityisen huolenpidon aikana puututaan lapsen perusoikeuksiin, esimerkiksi liikkumisvapauteen, tulee lapsen edun kannalta olla oleellista vaatia nimenomaan erityistä huolenpitoa. Lisäksi lapsen tulee olla täyttänyt 12 vuotta. Ennen erityistä huolenpitoa pitää varmistua siitä, että sijaishuoltoa ei voida muutoin järjestää eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu lapsen hoitoon. On myös tärkeää huomioida se, että erityinen huolenpito tulee lopettaa välittömästi, jos tarvetta sille ei enää ole tai sille asetetut tavoitteet eivät ole saavutettavissa (Saastamoinen 2010, 279–280).

Erityistä huolenpitoa voivat järjestää valtion koulukodit, kunnalliset lastensuojelulaitokset sekä yksityiset lastensuojelulaitokset (Kekoni ym.2008, 15). Laitoksella tulee olla riittävät henkilöstöresurssit, moniammatillinen työryhmä sekä strukturoitu päivärytmi, joka voi pitää sisällään esimerkiksi lapsille tarkoitettuja terapeuttisia ryhmiä. Moniammatillisen työryhmän tulee sisältää muun muassa psykologinen ja lääketieteellinen osaaminen ja asiantuntemus. Osaaminen voidaan tarvittaessa hankkia myös laitoksen ulkopuolelta (Saastamoinen 2010,281).

Laitoksessa tulee olla riittävä määrä henkilökuntaa, jotta lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus voidaan taata. Lisäksi varmistetaan lasten ja työntekijöiden turvallisuus. Laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö(lastensuojelulaki 73 § 1 mom). Koko henkilökunnalla tulee olla vähintään ammattikorkeakoulutasoinen-tasoinen sosiaali- ja/tai terveydenhuollon koulutus. Lisäksi kaikilla yksikössä työskentelevillä työntekijöillä on oltava lääkeluvat.

Tilojen tulee olla sellaiset, että ne soveltuvat erityisen huolenpidon kaltaiselle huolenpidolle. Tarpeeksi monipuoliset tilat mahdollistavat esimerkiksi lasten harrastusmahdollisuudet, kouluopetuksen ja oman huoneen jokaiselle lapselle. Koska erityisen huolenpidon aikana voidaan puuttua lapsen liikkumisvapauteen, tulee laitoksen sisätilojen olla myös sellaiset, että lapsi ei pääse poistumaan sieltä ilman aikuista (Saastamoinen 2010,282).

3.2 Osallisuus lastensuojelussa

YK:n yleissopimus lastenoikeuksista astui Suomessa voimaan 2010. Artiklat 12 ja 13 painottavat lapsen kuulluksi tulemistä oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa ja että lapsella on mahdollisuus vapaasti ilmoittaa mielipiteensä. Lastensuojelulaki painottaa lapsen osallisuutta tämän oman elämän suunnitteluun ja toteutukseen. Vuonna 2008 voimaan tullessa lastensuojelulaissa (2007/417), on luku otsikolla ”Lapsen osallisuus” se velvoittaa selvittämään lapsen mielipiteen, lapsen kuulemisesta ja lapsen puhevallan käytöstä. Lapsi on asianosainen omassa lastensuojeluprosessissa. Lapsella on oikeus saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, toimenpiteistä ja erityisesti niiden perusteluista. Lapsella tulee olla myös vaikutuskanava hänestä tehtäviin lastensuojelun päätöksiin. Lain ja hallinnon pyrkimykset osallisuuden edistämiseksi määrittyvät usein osallistamiseksi, jossa osallistumisen lähtökohtana on julkisen vallan aloite ja tuki tietynlaisille osallistumisen muodoille (Anttiroiko 2003, 18, 20).

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2007–2011 korostettiin lasten osallistumismahdollisuuksia ja mielipiteiden kuulemistä. Lasten osallisuushankkeen tavoitteet eivät kuitenkaan yksiselitteisesti liittyneet lasten osallistumismahdollisuuksien edistämiseen, vaan hankkeella pyrittiin syrjäytymisen ehkäisemiseen. Osallisuus nähtiin paitsi kansalaisosallistumiseksi myös vastakohtaksi osattomuudelle, syrjäytymiselle ja huono-osaisuudelle (Paju 2007, 12–13).

Joissain yhteyksissä osallisuus on rutiininomainen toimenpide tai toimintamalli. Sosiaaliryhmien lailliset lapsen kuulemiset voidaan käsittää osallistumiseksi (Paju 2007, 13). ”Kynisten tulkintojen” (Saastamoinen 2009, 52) mukaan osallisuuden ja osallistumisen edistämässä on kyse vallankäytöstä, jolla pyritään normalisoimaan osallistumisen ja toiminnan tapoja sekä edistämään elämänhallintaa. Mikäli osallisuuden määritelmässä korostetaan yhteisöön kuulumisen merkitystä, se halutaan erottaa luonteeltaan toiminnallisemmasta ja yksilön aktiivisuutta vaativasta osallistumisesta (Anttiroiko 2003, 14–17).

Henna Pajulampi väitteli loppuvuodesta 2014 aiheesta ”*Lapsi, oikeus ja osallisuus*” ja se on ensimmäinen tutkimus, jossa osallisuus on otettu tarkempaan oikeustieteelli-

seen tarkasteluun. Lapsen oikeus osallistua on suomalaisen lapsioikeuden keskeinen oikeusperiaate ja lapsen edun määritelmän osatekijä. Pedagogisesta mielekkäällä tavalla järjestetyn lapsioikeuden merkitystä ei lapsen oikeusnäköturvasta voida sivuuttaa. Lapsen oikeudet toteutuvat tai jäävät toteutumatta useimmiten yhteiskunnallisissa käytännöissä, lapsen arkipäivässä. Lapsioikeuden systematisointi on Pajulammen mukaan kädenojennus muiden lasta tutkivien tieteiden suuntaan, saaden merkityksen lasten kanssa työskentelevien parissa (Pajulampi 2014, 450). Keskustelu lapsen osallisuudesta ei pyri maksimoimaan lapsen päätösvaltaa, vaan se pyrkii ottamaan lapsen yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä (Pajulampi 2014, 453). Eryistä huolenpitoa määrittelee laki niin vahvasti, että oli hyvä ottaa mukaan Pajulammen näkökulma oikeustieteen käsityksestä osallisuudesta. Pajulampi (2014,448) väittää tutkimuksensa perusteella, että lapsen osallisuus on laajempi juridinen ilmiö kuin sitä koskeva oikeustieteellinen keskustelu.

4 OSALLISUUS ERITYISEN HUOLENPIDON AIKANA

Lapsi on tärkein toimija erityisen huolenpidon jakson aikana. Osallisuus omiin asioihin on koko jakson keskiössä. Jakson intensiivisyyden ja rajallisuuden vuoksi on tärkeää, että lapsi on alusta alkaen tietoinen kaikesta mikä koskee häntä. Jakson vaikuttavuus lapsen kriisiytyneeseen elämäntilanteeseen saavutetaan vain, jos lapsi tuntee oman osallisuuden vaikuttavan elämänsä kulkuun. Lapsen oma osallisuus omiin asioihin kasvattaa myös osallisuutta koko yhteisön asioihin. Avoimuus ja tietoisuus kaikesta mikä koskee lasta itseään kasvattaa luottamuksellista suhdetta lapsen ja ammattihenkilön välillä.

Osallisuuden tietoinen korostaminen dokumentoinnilla on siksi tärkeässä roolissa kaikessa mitä erityisen huolenpidon jaksolla tehdään. Osallisuuteen kiinnitetään huomiota asiakastytyväisyyskyselyjen avulla. Henkilökunta arvioi omaa työtään suhteessa asiakastytyväisyyskyselyjen tulokseen sekä prosessin eri vaiheiden toteutumiseen.

Lapsen ensimmäinen asiakassuunnitelmanneuvottelu järjestetään mahdollisimman pian lapsen tulon jälkeen osastolle. Siinä kerrataan ja avataan konkreettisiksi asioiksi erityisen huolenpidon jaksolle jo lähetteessä ja lausunnoissa olleet huolenaiheet perusteista osastojaksolle. Lapsen kanssa on käyty läpi lausunnot ja erityisen huolenpi-

don päätös ennen ensimmäistä aloitusneuvottelua, jotta hänellä on hyvä käsitys mistä asiakassuunnitelmaneuvoittelussa tullaan keskustelemaan, pohtimaan ja päättämään. Lapsen kanssa on myös tärkeää käydä läpi syyt minkä seurauksena on päädytty erityiseen huolenpitoon. Lapselle korostetaan, että hänen oma toimintansa on syynä erityiseen huolenpitoon, syy ja seuraussuhde tehdään selväksi. Erotetaan lapsen oman käytöksen vaikuttavuus suhteessa huostaanottoon, joka on ollut lapsesta riippumaton lastensuojelun toimenpide. Tässä kohtaan käytämme seurauspedagogiikan työtapaa, painottamalla mihin lapsi voi omalla käytöksellään vaikuttaa. Jokaisen on itse löydettävä elämänsä vastaukset, tehtävänsä ja tarkoituksensa. Asiantuntijat eivät voi niintä lapselle antaa, muuten lapselta viedään vapaus ja vastuu sekä vaatimus omaan ajatteluun (Jens Bay 2011, omat muistiinpanot luennolta).

Pyritään selvittämään lapselle selkokielellä lakiteksti, jotta hänelle tulee todellinen tunne siitä, että asiakirjoissa puhutaan hänestä ja hänen tilanteesta. Näin vältetään Orasen (2008) kuvaamalta tilanteelta, että lasta kuullaan vain juridisesti. Nuorta on rohkaistu edellisenä iltana ja usein myös joitakin päiviä ennen neuvottelua osallistumaan neuvotteluun, jotta hänen mielipiteensä tulee kuulluksi. Lapsen aktiivinen osallistuminen häntä koskeviin päätöksiin takaa myös motivoituneen asenteen työskentelyvaiheeseen, kuten lastensuojelun käsikirja lasten osallisuudesta korostaa. Lapselle korostetaan ennen neuvottelua, että läpikäytävät asiat ovat tunteita herättäviä ja hän saa näyttää tunteensa, mutta korostetaan samalla sitä, että hän yrittäisi kuitenkin osallistua keskusteluun mahdollisimman korrektisti. Ammattitaitoiset lastensuojelun työntekijät osaavat antaa myös tunteille tilaa, vaikka neuvottelut ovat virallisia ja niissä yhtenä tärkeänä osanottajana on lastensuojelulaki ja sen toteutus. Vihan ja suuttumuksen ilmentyessä neuvottelutilanteessa on tärkeää, että aikuiset säilyttävät rauhallisuutensa, näin lapsi saa kokemuksen myötätunnosta ja aikuisen halun suojella lasta (Schulman & Nurmi 2013, 134). Juuri siksi onkin tärkeä antaa laissa tilaa myös lapselle, joka käyttäytyy aina ikäkautensa mukaisesti. Luottamus asiakassuhteessa syntyy siitä, että lapsi tuntee itsensä kuulluksi (Raatikainen 2015).

Lapsi saa aina puheenvuoron asiakassuunnitelmaneuvoittelussa. Usein neuvottelun herättäessä suuria tunteita on lapsi ohjaajan kanssa sopinut etukäteen, että mikäli käy niin, ettei hän tunnekuohultaan pysty tuomaan kantaansa julki, sanoittaa ohjaaja hänen puolestaan lapsen mielipiteen ja kantansa päätöksiin.

Ammattilaisen on edistettävä asiakkaansa sen kaltaista osallisuutta, joka lisää hänen mahdollisuuksiaan vaikuttaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ja toimiin.

Ammattilaisen on työssään keskityttävä asiakkaansa ja häntä ympäröivän yhteisön vahvuuksien löytämiseen ja vahvistamiseen.

Pyrkimyksenä on parantaa asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä.

Asiakaslaki 8, 12, 14 ja 15 §

Seuraavat asiakassuunnitelma neuvottelut menevät samalla kaavalla, mutta niissä lapsen osallistuessa neuvotteluun, käsitellään tavoitteiden suuntaisen työn edistymistä ja sitä päätetäänkö jakso vai jatketaanko sitä.

4.1 Moniammatillinen tiimi

Lapsi on tärkein osanottaja moniammatillisessa tiimissä. Jo ensimmäisistä moniammatillisen tiimin kokoontumisista lähtien on lapsi ollut tärkein osanottaja. Alkuun moni ammattilainen vähän vierasti työtapaa, että lapsi kuulee kaiken hänestä käytävän keskustelun, mutta työtavan vakiintuessa ja lapsen osallisuuden tärkeimmäksi osallistujaksi oppimisen jälkeen, ei kukaan tiimin jäsenistä enää voisi kuvitellakaan käyvänsä keskustelua ilman lapsen läsnäoloa. Lapsi kohtaa kaikki tiimin jäsenet ja kuulee mitä he ovat mieltä lapsen käytöksestä erityisen huolenpidon osastojakson aikana. Samalla tulee esille kaikki esitiedot, lapsi kuulee miten moniammatillisen tiimin jäsenet ovat ne tulkinneet ja mitä ottaneet niistä mukaan jakson suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lapsi kuulee vuoropuhelun häntä koskevissa asioissa terveydenhuollon ja sosiaalipuolen ammattilaisten kanssa, mikä on tuikeksi tärkeää, jotta lapsi saa käsityksen, että hänen asioitaan tarkastellaan monelta eri kantilta ja niihin todella paneudutaan. Lapselle annetaan mahdollisuus vastata kysymyksiin ja esittää niitä myös itse. Tässäkin vuorovaikutustilanteessa korostetaan sitä, että kahden eri kielen syntymistä vältetään. Terveystieteiden sanasto ja lakiteksti suhteutuvat lapsen ikätasoon.

Jaksolle asetetut tavoitteet otetaan aina moniammatillisen tiimin kokoontuessa esille ja niiden mukaista työskentelyä arvioidaan lapsen lähtökohdista käsin. Lapsi on tärkein osanottaja tässä keskustelussa, häntä ei nähdä toimintojen objektina vaan hän on aktiivinen osallistuja omien asioiden hoidossa, unohtamatta kuitenkaan sitä, että asiantuntijan rooli on olla asiantuntija. Moni lapsi alkuun ujostelee suuren tiimin jäsenenä olemista, mutta rohkaisun jälkeen moni uskaltautuu puhumaan, väittelemään ja oikaisemaan avoimesti hänestä dokumentoituja asioita. Tapahtumien kulku saattaa olla dokumentoitu aikuisen näkemyksen perusteella ja lapsi ei tunnista siitä itseään. Lapsen huomattessa, että hänen mielipiteellä ja näkemyksellään asioiden kulusta on suuri merkitys, uskaltautuu hän myös avoimemmin ottamaan asioitaan esille. Tämän olemme todentaneet arjessa, kun lapset ovat sanojensa vaikuttavuuden huomattu-
aan olleet enemmän toimijoina omissa asioissaan. He myös itse kertovat huomios-
taan.

*”Ne oikeesti kuunteli mua siellä moniammatillises mitä mä sanoin ja usko
mua.” Poika 15-v (asiakastyytyväisyyskysely 01/2014) lähteisiin*

Erityisen huolenpidon osastolla on käytettävissä erityisen huolenpidon päätökseen nojaavat lausunnot. Usein kuitenkin käy niin, että lapsen kokonaistilanteen kartoittamiseksi on välttämätöntä saada tietää aikaisempi asiakkuus lasten- ja nuorten psykiatrialla, fyysisten sairauksien hoito ja – historia, tehdyt psykologiset testit ja niiden tulokset. Asiakirjoja, lausuntoja ja testien tuloksia tilataan aina vain lapsen suostumuksella. Moniammatilliseen tiimiin osallistuva lasten- ja nuorten psykiatrian erikoislääkäri ja psykologi kysyvät nuorelta luvan ja lapsen antama lupa aina myös dokumentoidaan.

Erityisen huolenpidon aikana voi käydä ilmi, että lapsi tarvitsee akuuttia psykiatrista hoitoa, jolloin erityinen huolenpito lopetetaan ja lasten- ja nuorten psykiatrian erikoislääkäri kirjoittaa kiireellisen lähetteen psykiatrian osastolle. Joko niin, että nuorelle toivotaan pidempää jaksoa psykiatrian hoidon piirissä tai siten, että lapsi palaa erityisen hoidon osastolle psykiatrisen hoitojakson jälkeen, mikäli erityisen huolenpidon tarve vielä on ajankohtaista lapsen osalta. Akuuteissa tapauksissa ei lapsen mielipidettä ehkä ole psyykkisen tilan vuoksi mahdollista saada, jolloin hänelle kerrotaan ammattihenkilöstön suunnitelma psykiatrisen hoidon aloittamisesta. Mikäli erityisen

huolenpidon jälkeen katsotaan, että lapsen on hyvä jatkaa jo olemassa olevaa psykiatrista kontaktia tai aloittaa kokonaan uusi kontakti, joko terapian tai tapaamisten muodossa, kysyy lähettävä lasten- ja nuorten erikoislääkäri aina lapsen luvan lähteen lähettämistä. Samoin tehdään erityisessä huolenpidossa saatujen tulosten, havaintojen sekä lääkehoidon muuttamisesta, lopettamisesta tai aloittamisesta jatko-
hoitopaikkaan.

4.2 Tavoitteiden suuntainen työskentely

Jokaiselle lapselle nimetään kaksi omaohjaajaa, jotka omalta osaltaan katsovat, että jaksolle asetettujen tavoitteiden mukainen työskentely toteutuu. Tavoitteet ovat auki kirjattuina yksilötyösuunnitelmassa jokaisen ohjaajan ja lapsen tiedossa, ilman tavoitteiden tarkkaa määrittelyä ei lapsen edistymistä voi seurata erityisen huolenpidon aikana. Uusia tavoitteita ei jakson aikana voida asettaa, koska erityisen huolenpidon päätös on jo määrittänyt pitkälle pysäytyksen syyt ja näin ollen perusteet erityisen huolenpidon jaksolle. Jaksolle tullessa on myös lapsen psyykinen ja fyysinen terveys määritelty siten, että ne eivät ole este erityisen huolenpidon jakson toteutukselle. Psyykkisen- ja fyysisen terveyden hoitaminen menevät aina erityisen huolenpidon jakson toteutuksen edelle. Joskus saattaa kuitenkin lapsen psyykinen terveys vaatia erityisen huolenpidon päättämistä sillä perusteella, että psyykinen vointi on erityisen huolenpidon aikana muuttunut niiltä osin, että psykiatrinen erikoishoito on tarpeen. Näissä tapauksissa lapsi saatetaan psykiatriseen hoitoon osastojaksolle. Lapsen oma kertomus voinnista, lapsen oma huoli ja ohjaajien havainnot lapsen voinnista ovat päivittäin hyvin tärkeän arvioinnin perusta jaksolle asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Erityisen huolenpidon päätös tehdään alkuun 30 päiväksi ja hyvin painavin syin jatketaan 60 päivää, jakson todellinen pituus ei siis koskaan ole lapsen tai ohjaajien tiedossa. Epätietoisuus jakson pituudesta on suurin ahdistava tekijä lapsen arjessa, tästä syystä tavoitteiden tarkka kirjaus ja seuranta ovat avainasemassa jakson pituutta määritettäessä. Epätietoisuus siitä, kuinka kauan lapsen perusoikeuksiin liikkumisen osalta tullaan kajoamaan, on edesauttanut avoimuuden sekä osallisuuden korostamista jaksontavoitetyöskentelyssä.

Erityisen huolenpidon päiväohjelmaan arkisin kuuluu yksilötyöskentely noin tunnin ajan, jolloin ohjaaja omaohjaajan suunnittelempien yksilöityjen töiden pohjalta työskentelee lapsen kanssa. Lapsi kokee yksilötyöt tärkeäksi, koska hän osaa yhdistää niiden sisällön jaksolle asetettuihin tavoitteisiin. Iltaisin toteutettavat ryhmätyöt suunnitellaan siten, että ne palvelevat osaltaan kaikkia erityisen huolenpidon osastolla olevia lapsia. Yksilötöissä korostetaan myös sitä, mitä lapsi haluaa, mihin jo pystyy, mitä hän tarvitsee saavuttaakseen haluamansa. Seuraamusten kautta lapsi oppii ymmärtämään omien tekojensa ja päätösten vaikutuksen elämäänsä niiltä osin, kun lapsi ikäkautensa mukaan pystyy päättämään. Ryhmätyöt ovat tavoitteellisia, suosituimmat ryhmätyöaiheet ovat ”jämkän ilmaisun”- ryhmät, jolloin opetellaan selkeästi ja jämkästi tuomaan oma mielipide esille, ryhmässä myös opitaan, kuinka tärkeää on ilmaista oma mielipiteensä. Tämä ryhmätyömuoto on otettu ohjelmaan jotta lapsen oma osallisuus moniammatillisessa tiimissä ja päivittäisessä raportoinnissa lujittuisi. Toimintaterapeutti omalta osaltaan testaa ja havainnoi lasten toimintakykyä niin arjen askareissa kuin ryhmässä toimimisessa. Tavoitteet ja niiden suuntainen työskentely on lapsen tärkein elementti määritettäessä jakson pituutta. Siksi tavoitteiden selkiyttämiseen ja tavoitteiden näkyminen työskentelyssä lapsen kanssa on erityisen huolenpidon osastolla laitettu suuri paino. Tältä osin voimme helpottaa lapsen epätietoisuutta jakson pituudesta.

4.3 Lapsen mielipiteen dokumentointi asiakirjoissa ja dokumenteissa

Erityisen huolenpidon päätöksen voi tehdä vain huostaan otetulle (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 43 §) lapselle tai kiireellisesti sijoitetulle (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 42 §) lapselle. Jolloin kuulemiset ja mielipiteet näiden päätösten osalta ovat jo tiedossa. Erityisen huolenpidon päätöksen osalta kuuleminen ja mielipiteen kirjaaminen noudattaa samaa kaavaa kuin edellä mainituissa lastensuojelun toimenpiteissä. Kuuleminen ja mielipide kirjataan asiakirjoihin ja on näkyvillä kaikille rajoitustoimenpidettä toteuttaville. Ikävä kyllä lapsen mukana tulleissa asiakirjoissa saatetaan todeta ainoastaan, että lapsi vastustaa erityistä huolenpitoa. Näissä tapauksissa hankaluutena on se, että kirjauksissa on kyse jo kertaalleen tulkitusta lapsen mielipiteestä. Erityisen huolenpidon osastolla Perhekuntoutuskeskus

Lausteella erityisen huolenpidon rajoitus kirjataan Nappula-asiakastietojärjestelmään, jolloin kaikilla on tiedossa erityisen huolenpidon varsinainen alkamispäivämäärä, kirjaukset tehdään vasta sitten, kun lapsi on fyysisesti saapunut osastolle. Mitään ei kirjata suullisten etukäteistietojen pohjalta vaan kirjallisten päätösten ja lausuntojen pohjalta. Näin varmistuu lapsen oikeusturva tietojen oikeellisuuden ja jäljitettävyyden osalta.

Useasti lapsi voi olla hyvinkin yllättynyt ja järkyttynytkin erityisen huolenpidon päätöksestä, jolloin kuulemistilanne voi olla niin aggressiivinen ja surullinen, että nuorelta on mennyt päätöksessä olleet tiedot ohi niin, ettei ole niitä täysin sisäistänyt omiksi tiedoiksi. Erityisen huolenpidon osastolla käydään aina ensimmäisten päivien aikana lause lauseelta läpi lapsen kanssa, mihin päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä hänen kohdallaan perustuu. Mikäli nuorella on vielä tässä vaiheessa jotain julki tuotavaa omalta osaltaan, kirjataan hänen mielipiteensä Nappula-asiakastietojärjestelmään ja tuodaan sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän tietoon, kuten myös varsinaisen sijoituspaikan.

Mikäli lapsi tulee kiireellisen sijoituksen päätöksen kanssa erityisen huolenpidon osastolle on otettava huomioon se, että kiireellinen sijoitus voi korkeintaan kestää 30 päivää. Tämä aikaraja voi tulla täyteen erityisen huolenpidon jakson aikana, joten jakson aikana on samalla arvioitava jatkuuko kiireellinen sijoitus vai ei, päädytäänkö huostaanottoon vai loppuuko kiireellinen sijoitus erityisen huolenpidon päättämiseen. Tällöin asianmukaiset kuulemiset ja mielipiteen kirjaamiset päätösten osalta järjestetään erityisen huolenpidon jakson aikana. Päätösten läpikäyminen järjestetään lapsen kanssa siten, että avataan virkamiespäätösten kieli lapsen omaksuttavaksi ja se vaatii aikaa ja keskustelua sosiaalihuollon sekä terveydenhuollon käsitteistä, jotta lapsi osaa sijoittaa itsensä häntä kuvaaviin lausuntoihin. Yhteistyön kannalta kaikkien erityisen huolenpidon toteuttamiseen ja päättämiseen osallistujien kannalta on tärkeää, että lapsi kokee olevansa tärkein osa häntä kuvaavissa lausunnoissa ja päätöksissä.

4.4 Nappula-asiakastietojärjestelmä ja sähköinen projektikalenteri

Nappula on selainpohjainen asiakastietojärjestelmä⁴, jonka avulla hallinnoidaan asiakkaan, lapsen tietoja. Nappulan perusominaisuuksiin kuuluu muiden muassa erilaisten raporttien kirjaaminen, lomaketyökalu sekä erilaiset toimialakohtaiset toiminnot. Päivittäinen raportointi jokaisen työvuoron, aamu-päivä-ilta-yö, kirjataan Nappulaan. Jokainen toimija osaltaan valitsee oman toimialansa järjestelmän alavalikosta kirjatakseen asiansa mm. yksilötyö, ryhmätyö, koulu psykologi, terveydenhuolto, asiakassuunnitelmaneuvoittelut jne. Nappulan tiedostopankkiin tallennetaan kaikki lasta koskevat erityisen huolenpidon aikana tulleet lastensuojelun asiakirjat. Terveydenhuollon asiakirjat säilytetään erikseen, eikä niitä saa salassapitovelvollisuuden (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559 / 16–17 §) vuoksi tallentaa lastensuojelun asiakirjojen kanssa, eikä ilman asiakkaan lupaa käyttää. Nappulasta on helppo hakea tietoa ja tehdä yhteenvetoa haku-ominaisuudella, jolla voidaan hakea tietyn jakson, toimijan tai toiminnan luonteen perusteella tietoja.

Jokaisesta lapsesta kirjataan Nappula-asiakastietojärjestelmään kirjallisesti jokaisesta vuorosta raportti, arjen havainnointi on tärkeä osa erityisen huolenpidon jakson työskentelyä. Tämän lisäksi iltavuoron tullessa töihin, pidetään raportti jokaisen lapsen huoneessa, jolloin aamuvuoro antaa iltavuorolle raportin päivän tapahtumista tai jonkun ohjaajan tullessa pitkiltä vapailta kertoo viime päivien tapahtumat. Lapsi kuulee miten hänestä päivittäin puhutaan ja mitä ohjaajat hänestä kertovat toisilleen. Lapsi on tässäkin raportoinnissa tärkein osanottaja, ei kuulijan roolissa oleva objekti. Lapsi kertoo omatoimisesti oman työskentelynsä jakson tavoitteiden mukaisesti ja oman vointinsa, ellei hän halua tai siihen pysty, kertoo ohjaaja nämä asiat. Kaikkien ohjaajien ollessa koolla ei tule informaatiokatkoksia, eikä lapsen vointia ja kuulumisia lueta vain kirjallisessa muodossa vaan ne saadaan tietoon lapsen itsensä kertomana. Kirjoitettu raportti saa sävyn ja se elää ohjaajienkin mielessä ihan eri tavalla. Joskus päivittäisen raportin yhteydessä joudutaan lapselle kertomaan rajoituksista, esim. aikaisemmasta huoneeseen siirtymisestä iltaisin, jolloin kaikki ohjaajat lapsen ohella kuulevat rajoituksesta ja näin ollen lapsen yritys pelata rajoituksen kanssa vähenee, kun hän tietää, että kaikilla ohjaajilla on sama tieto. Lapsi näkee myös ohjaajien yh-

⁴ <http://www.nappula.fi/fi/nappula/nappulasta/ominaisuudet/>

tenäisen linjan, joka on tärkeä elementti luotaessa lapselle turvallista ja ennalta tiedettävää arkea erityisen huolenpidon osastolla jakson aikana.

Projektikalenteri on outlook-pohjainen yleinen kalenteri, jonne talletetaan kaikki palaverit, kokoukset, neuvottelut, tapaamiset, päivystäjät, avainhenkilöiden lomat, koulutukset yms. Projektikalenteriin on kaikilla työntekijöillä pääsy, joten sieltä on helppo hakea ja tarkistaa eri henkilöiden tavoitettavuus. Projektikalenterin avulla voi kutsua osallistujia esim. kokoukseen, jolloin sähköpostitse saapuu kutsu kokoukseen, tällöin kutsun voi joko hylätä tai hyväksyä, jolloin se tallentuu automaattisesti omaan kalenteriin ja muistuttaa sieltä osallistujia ennalta määriteltyjen hälytysten pohjalta. Muutkin kokoukseen osallistujat näkevät kokoukseen osallistujien määrän ja osallistujalistan. Jokaiselle työntekijälle tehdään tunnukset Nappulaan ja jokainen työntekijä saa oman sähköpostiosoitteen kaikkine outlook-toimintoineen. Nappulaan oikeudet määrittyvät työtehtävän mukaan.

Erityisen huolenpidon osastolla kirjataan kaikki rajoitukset perusteluineen lastensuojelulain pykälän mukaan Nappula-asiakastietojärjestelmään, josta löytyy kaikki rajoitustoimenpiteet auki kirjoitettuna suhteessa lastensuojelulakiin. Näin ollen rajoitusta tehdessä nähdään aina mikä laillinen peruste rajoitukselle on. Lomakkeesta löytyy myös ne kohdat jotka rajoitusta tehdessä on otettava huomioon, näin ollen ei voi ohittaa mitään lastensuojelulain vaatimaa perustetta tai kuulemisjärjestelyä. Lapsen kohdalta tärkein on se kohta, johon kirjataan hänen mielipiteensä rajoituksesta ja vastustaako rajoitusta. Jokaisesta rajoituksesta annetaan kirjallinen tiedoksianto huoltajille ja lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Rajoitus annetaan myös heti tiedoksi huoltajille ja heidän mielipiteensä selvitetään joko puhelimitse tai henkilökohtaisesti. Rajoitukset ovat valituskelpoisia. Erityisen huolenpidon osastolla käytetyimmät rajoitustoimenpiteet esiintymistiheydessä ovat: henkilötarkastus, omaisuuden ja läheysten tarkastaminen, henkilökatsastus, huumeseulat syljestä tai virtsasta, yhteydenpidon rajoittaminen ja eristäminen (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 66§). Listaamatta jäi yleisin eli erityisen huolenpidon päätös, joka pitää sisällään liikkumavapauden rajoittamisen. Kaikkiin rajoitustoimenpiteisiin saadaan lapsen mielipide kuultua ja kirjattua rajoitustoimenpidettä tehtäessä, paitsi eristämiseen. Eristäminen rajoituksena tulee nopeana tapahtumaketjuna, että mielipide voidaan kysyä ja kirjata vasta jälkikäteen.

5 OSASTON TYÖSKENTELYN SEURANTA JA ARVIOINTI

Seurantaa tehdään, jotta nähdään miten olemme pystyneet vastaamaan lapsen tarpeisiin. Lapsen osallisuuden arviointi on korostuneessa roolissa kyselyssä. Arviointiaineisto lapsen osallisuuden osalta on kehittämistehtäväni tärkein aineisto. Lastensuojelulaki, Valviran ohjeistus ja Asiakaslaki (8, 12, 14 ja 15 §) korostavat lapsen osallisuutta ja näkyvyyttä lapsen omissa asioissa. Haluan, että lakien ja ohjeistuksien tarkoittama lapsen osallisuus on todennettavissa erityisen huolenpidon osastolla arviointiaineiston ja prosessikuvauksen myötä.

Jokainen lapsi täyttää lähtiessään, mikäli haluaa, asiakastyytyväisyyskyselyyn, joka vuoteen 2014 asti toteutettiin paperiversiona Webropol-tiedonkeruujärjestelmää hyväksi käyttäen. Lapsi täytti paperilomakkeen, joka oli tulostettu Webropol-järjestelmästä ja se annettiin suljetussa kirjekuoressa vastaavalle ohjaajalle, joka syötti vastauksen tietojärjestelmään. Vuoden 2015 alusta on asiakastyytyväisyyskyselyt toteutettu nettiselaimen kautta, jolloin lapsen vastaukset tallentuvat suoraan järjestelmään. Seurantaa asiakastyytyväisyyskyselyjen avulla on tehty yli neljä vuotta, joten kattava otanta lasten omista mielipiteistä on dokumentoituna tietojärjestelmään. Erityistä huomiota on kiinnitetty kysymyksissä lapsen osallisuuteen erityisen huolenpidon jakson aikana, koska sen kehittäminen ja korostaminen on ollut alusta lähtien osaston henkilökunnan päätavoitteita. Asteikko on yhdestä viiteen ja hälytysraja kysymysten kohdalla on asetettu kolmeen, jolloin asiakastyytyväisyyskyselyjärjestelmä lähettää automaattisesti sähköpostitse viestin vastaavalle ohjaajalle.

Palaute lapsilta on sisällön, laadun ja kehittämisen tärkein työkalu. Arvioin vastauksia soveltaen ne meidän työkäytäntöihin, jotka ovat lueteltu aiemmin. Vastaukset on kerätty summittaisesti ajalta 01.01.-17.2.2015, jolloin kysymyksiin on vastattu nettiselaimen avulla itsenäisesti, joten manipulaation mahdollisuus jää kokonaan pois. On myös tärkeää kehittämisen kannalta, että kehittämistehtävää lapsen osallisuudesta peilataan viimeisimpään tietoon asiakastyytyväisyyskyselyistä. Liitteissä 2 ja 3 ovat

raportin muodossa vastauksia lasten asiakastytyvääisyyskyselyistä ajalta 01.01.-17.2.2015. Hälytysraja vastauksissa on laitettu keskiarvon ollessa 3,0 tai vähemmän. Vastauksissa kaksi osiota täyttävät hälytysrajan ehdot. Ks. taulukko 2

”Sain ennen jakson aloittamista todenmukaisen kuvan jakson sisällöstä ja toimintatavoista.”

Keskiarvo 3,0. Tähän meillä on osastolta käsin vaikea vaikuttaa muuten kuin korostamalla lasten asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja lapsen varsinaiselle sijaishuolto-osastolle sitä, että kertovat lapselle ennen erityisen huolenpidon osastolle tuloa osaston luonteen ja varsinkin mitä erityisen huolenpidon päätös pitää sisällään. Lapsen tilanne voi olla niin kriisiytynyt, että lapsi ei ole ottanut annettua informaatiota vastaan, tai lapsi tulee suoraan karkureissulta, joka on saattanut kestää kovinkin kauan, käyden vain lääkärintarkastuksessa ja psykologin vastaanotolla. Joskus myös päätöksen kertomista lykätään lapsen siirtoon asti, koska lapsi olisi voinut päätöksestä kuultuaan karata huolenpidon piiristä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lapsen varsinaisen sijaishuolto-osasto tekevät aina parhaansa lapsen siirron yhteydessä, mutta kaikista huolimatta voi lapselle jäädä epäselväksi erityisen huolenpidon luonne päätöksenä ja osastona. Erityisestä huolenpidosta on olemassa valmiiksi painettu esite sekä Perhekuntoutuskeskus Lausteen kotisivuilla kuvaus ja toteutuksen kuvaus, joka on kaikkien nähtävillä ja siihen voi tutustua ennen jakson alkua. Toinen kysymys, joka alitti hälytysrajan on Taulukossa 3 kysymys:

”Sain riittävästi ajantasaista tietoa jakson etenemisestä.”

Keskiarvo 2,8. Tämä kysymys on sellainen, jota on tärkeää tarkastella tarkemmin ja miettiä miten tieto jakson etenemisestä olisi selvempi erityisen huolenpidon osastolle sijoitetuille lapsille. Lapsi ei itse, ei kukaan muukaan, tiedä kuinka pitkäksi hänen erityisen huolenpidon jakso muodostuu. Tällä seikalla on kuitenkin suurin merkitys sijoitetulle lapselle, joka konkreettisesti on liikkumavapauden rajoittamana erityisen huolenpidon osastolla. Ensimmäinen päätös tehdään 30 päiväksi (Lastensuojelulaki 2007/417) ja sitä jatketaan erittäin painavista syistä. Päätökset ovat numeroina tarkkoja, mutta erityinen huolenpito on lopetettava heti, kun sille ei enää ole perusteita. Tämä tarkoittaa sitä, että erityisen huolenpidon jaksolle asetetut tavoitteet on saavu-

tettu, tai niiden suuntaisessa työskentelyssä on päästy siihen pisteeseen, että paluu varsinaiseen sijoituspaikkaan on lapsen kehitykselle turvallista.

5.1 Arviointi- ja suunnittelupäivät

Erityisen huolenpidon osastolla on vuosittain kaksi erillistä arviointi- ja suunnittelupäivää. Helmi-maaliskuun aikana yksikkö arvioi edellisen kalenterivuoden toimintaa. Arvioinnissa toimintakautta tarkastellaan suhteessa toiminnanohjausjärjestelmään (vrt. IMS), organisaation **arvoihin**,

”Kunnioitamme kaikkia hoitoyhteisön jäseniä ja yhteistyötahoja kohtelemalla heitä tasavertaisesti sukupuoleen, ikään, uskontoon tai kansallisuuteen katsomatta.

Hoitoyhteisön toiminta on avointa suhteessa asiakkaisiin, henkilökuntaan ja koko yhteiskuntaan ja se tukee kaikkien yhteistyökumppaneiden mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Toimintaa ohjaa sekä yksilöllisyyden että yhteisöllisyyden periaate. Työskentelyssä huomioidaan asiakkaiden yksilölliset tarpeet, kehitys- ja oppimishistoria, sekä tuetaan jokaisen erityispiirteitä ja osaamista. Yhteisöllisyys antaa mahdollisuuden opetella vastuun ottamista itsestä ja ryhmään muista jäsenistä ja kasvaa itsenäisessä elämässä mahdollisimman hyvin pärjääväksi yksilöksi.

Hoito-, kasvatus- ja opetustyötä toteuttaa motivoitunut ja koulutettu henkilökunta, joka kokee voivansa vaikuttaa omaan työhönsä ja joka voi hyödyntää työssä omaa osaamistaan. Työnantaja huolehtii henkilökunnan fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista tarjoamalla ajanmukaista koulutusta, riittävät resurssit, vaikuttamismahdollisuuksia, työnohjausta, asianmukaiset työtilat, terveydenhuollon palveluita ja yhteishenkeä ylläpitäviä tapahtumia. (Johtokunta 23.2.2009)”

toimintaperiaatteisiin,

*”Arvostamme ja kuuntelemme a s i a k a s t a
Tuemme asiakkaiden osallisuutta kaikkien heidän elämänsä vaikuttavien asioiden hoitamisessa. Luomme mahdollisuuksia vaikuttaa; toimia oman elämän aktiivisena asiantuntijana ja osallistua palveluiden kehittämiseen.*

Toimimme suunnitelmallisesti

Asetamme tavoitteita ja arvioimme työmme tuloksia. Kaikesta toiminnastamme jaa jälki. Asiakkailta saatu palaute luo perustan toiminnanjatkuvalla kehittämiselle.

*Tuemme perheitä kasvatustehtävässä
Haluamme työskennellä koko perheen kanssa. Yhteistyö perheen ja muiden lapsen läheisten kanssa on merkittävä osa vaikuttavaa kuntoutus työtä.
Tuemme vanhempia kasvattajina ja huoltajina koko ansiokkuuden ajan.*

*Moniammatillinen työskentely luo edellytyksiä onnistumiselle
Työskentelymme perustuu eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämiseen asiakasprosessissa. Saumaton yhteistyö auttaa jokaista tekemään työnsä paremmin.*

*Läsnäolo on kuntoutumisen edellytys
Kasvu ja kehitys voi tapahtua vain vuorovaikutuksessa.
Olemme kiinnostuneita asiakkaidemme tarpeista ja ajattelusta. Läsnäolo, yhdessä vietetty aika sekä myönteinen ja valittava ilmapiiri ovat edellytyksiä työllemme.*

*Luomme turvallisen ympäristön
Osaava henkilökunta ja riittävät resurssit mahdollistavat turvallisen toiminta ympäristön sekä asiakkaille että henkilöstölle. Kehitämme jatkuvasti vaaratilanteiden ennakointiin liittyviä toimintatapoja. Turvallinen ympäristö on jokaisen asia.”
(Johtokunta 1.2.2014)*

ja **laatupolitiikkaan**. Arvioinnin yhteydessä tarkennetaan myös alkaneen vuoden toimintasuunnitelmaa tiimin keskustelussa nousseiden akuuttien asioiden pohjalta. Syyskuussa erityinen huolenpito laatii toimintasuunnitelman tulevalle kalenterivuodelle. Toimintasuunnitelma laaditaan kaikille osastoille yhteisen rakenteen mukaan. Toiminnan suunnittelussa korostuu palvelun jatkuva kehittäminen; teemmekö oikeita asioita oikeaan aikaan, teemmekö asiat oikein ja tuottavatko prosessimme tavoiteltuja vaikutuksia. Yksiköiden toiminnasta vastaava esimies esittelee erityisen huolenpidon toimintasuunnitelman palvelualueen vastuuhenkilölle. Jonka jälkeen toimintasuunnitelman hyväksyy johtoryhmä. Asiakastytyväisyyskyselyt ovat pääroolissa vertaattaessa palautetta prosessin eri vaiheisiin ja mitä vaikutusta kullakin prosessin eri vaiheella on haettu.

Työnohjaus toteutetaan kerran kolmessa viikossa, kaksi tuntia kerralla. Työnohjaajapalvelu ostetaan ostopalveluna Psykologipalvelu Fokasta, työnohjaajana toimii työ- ja organisaatiopsykologi. Työvuorosunnittelu tehdään niin, että kaikkien on mahdollista työajan puitteissa osallistua työnohjaukseen. Riittävä työnohjaus on tärkeää luottamuksen ja kuulluksi tulemisen kannalta koko työyhteisölle (Harisalo & Miettinen 2010). Työnohjauksessa keskitytään vain nimenomaan työn ohjaukseen, emme työskentele case-tyyppisesti⁵, koska moniammatillinen tiimi kerran viikossa keskittyy lapsikohtaiseen työskentelyyn, näin ei synny kahta tahoja, jotka eri kokoonpanoissa keskustelevat lasten asioista. Tiimipalaveri, johon osallistuu koko henkilökunta, pidetään niin ikään kerran kolmessa viikossa ja siinä käydään lyhemmän aikavälin arviointia ja suunnittelua osaston silloiseen tilanteeseen liittyen. Asiantuntijuutta vaativissa tehtävissä odotukset virheettömyydestä ovat suuret, näin on mm. lastensuojelussa (Raatikainen 2015,80) Lastensuojeluviranomaisten odotetaan tekevän työtä virheettömästi. Työntekijän epävarmuus ammattitaidostaan ja erityisestä asiantuntijuudesta heikentävät tämän itseluottamusta ja näin ollen työkykyä alansa ammattilaisena. Siksi on hyvin tärkeää pitää kiinni kaikista ammattitaitoa ja asiantuntijuutta tukevasta toiminnasta. Tiimipalavereista tehdään muistio ja se talletetaan tietojärjestelmään siten, että siihen voi tarvittaessa palata. Kolmivuorotyötä tehtäessä ja henkilö määrän ollessa suuri on tärkeää, että kaikki pääsevät yhdessä pohtimaan vähintään kerran kolmessa viikossa osaston, sekä ammattiin ja asiantuntijuuteen liittyviä asioita. Luottamuksellisen asiakassuhteen muodostuminen on tärkeää, yhtä tärkeää on luottamus työntekijöiden kesken. Kaikki toimet keskinäisen luottamuksen saavuttamiseksi on käytössä työnohjauksen ja tiimipalaverien muodossa. Organisaatio, jossa on paljon luottamusta, tuottaa myös paremmin (Troman 2000)

6 KEHITYSTYÖ

Prosessikuvauksen avulla olen sijoittanut erityisen huolenpidon osastolle sijoitetun lapsen prosessin⁶ näkyvänä toimijana prosessin eri osiin. Henkilökohtainen kokemus vastaavana ohjaajana koko erityisen huolenpidon olemassa olon ajalta Perhekuntoutuskeskus Lausteella antaa myös oivan kokemuspohjan prosessin eri vaiheiden to-

⁵Lapsen asioita käsitellään tapauskohtaisesti

⁶ Kuva 4.1. Prosessikaavio

teutuksen tietoisuuteen käytännön tasolla. Osaston suljetun luonteen vuoksi on tärkeää korostaa lapsen osallisuutta ja sitä, että lapsi todella tuntee itsensä tärkeimmäksi toimijaksi jakson aikana. Suljetussa tilassa oleminen ja liikkuminen vain aikuisen seurassa osaston ulkopuolella puuttuvat ihmisen perusoikeuksiin, tästä johtuen on lapsi aina alisteisessa asemassa henkilöstöön nähden, ei kylläkään alistetussa.

Lapsen osallisuutta ei näin ollen voi korostaa liikaa niiltä osin, mitkä edesauttavat erityisen huolenpidon osastolle asetettujen tavoitteiden suuntaista työskentelyä niin avoimesti kuin se on mahdollista lapsen omista tarpeista nähden. Lapselle korostetaan myös sitä, että kenenkään kohtalo ei ole ennalta määrätty, vaan oma toimintaa ohjaa omaa elämää (Jens Bay 2010, omat muistiinpanot luennolta) Jo se, että jakson pituutta ei voi erityisen huolenpidon alkaessa lapselle määrittää tekee kaiken toiminnan ja päätösten läpinäkyvyydestä erittäin tärkeää. Toiminnan perusteellisuuden suhteessa tavoitteisiin täytyy olla lapselle, sijoittavalle sosiaalityöntekijälle kuin myös varsinaiselle sijaishuolto-osastolle näkyvää ja johdonmukaista.

Suljetussa tilassa oleminen näyttää aikuisille lapsen tunteiden kirjon läheltä. Aalbergin (2012) mukaan lapsen tunteet tarvitsevat tilaa, aikuisen tehtävä on tästä huolimatta rajoitettava ja suojattava lasta. Lapsi voi tunteidensa myrskyissä pyrkiä satuttamaan itseään ja ympäristöään, tällöin aikuisen tehtävä on luoda turvalliset puitteet lapsen tunteille. Tämä on yksi keskeisiä erityisen huolenpidon toiminnan periaatteita. Lapsi yleensä kokeilee alkuun, kestävätkö osaston fyysiset puitteet ja sen jälkeen ohjaajien kestävyyttä kierrättämällä omia tunteita tunnesiirron eli transferenssin kautta ohjaajien kautta, nähdäkseen kuinka ohjaaja tunteet käsittelee. Transferenssilla tarkoitetaan sellaista tiedostamatonta reagoitua, jossa siirretään lapsuuden tärkeisiin henkilöihin liittyviä tunteita, odotuksia, kokemuksia ja asenteita nykyhetken ihmisiin ja tilanteisiin. Jokainen tuo vuorovaikutukseen aikaisempia kokemuksiaan varhaislapsuudesta saakka. Se, missä määrin ne vaikuttavat nykyisiin ihmissuhteisiin, vaihtelee suuresti. Mitä enemmän persoonallisuus sisältää lapsenomaista aineistoa, sitä suurempi on taipumus lähestyä nykyhetken ihmissuhteita lapsuuden vuorovaikutuksina (Aalberg 2009).

”Se tosiasia, että nuori on osastolla auktoriteettiasemassa olevaan aikuiseseen aina lähtökohtaisesti alisteisessa suhteessa, pyritään huomioimaan muun muassa siinä, että aikuiset kertovat, ennakoivat, perustelevat asi-

oita ja toimintatapoja nuorelle mahdollisimman hyvin kaikissa tilanteissa. Nuoren mielipidettä kysytään ja nuorta puhutellaan ja kohdellaan kunnioittavasti. Nuori otetaan mukaan keskusteluihin hänen omissa asioissaan aina kun mahdollista, ns. varjokeskustelujen (aikuisten välisten nuoren asioissa) välttäminen. Tämän asian toteutumiseksi on myös otettu käyttöön toistuvia säännöllisiä rakenteita osaston toiminnassa, näitä ovat muun muassa nuorten raportti joka arkipäivä ja viikoittainen moniammatillinen tapaaminen, missä nuori osallistuu käytyyn keskusteluun hänen asioissaan. Nuori osallistuu myös kaikkiin neuvotteluihin omissa asioissaan. mikäli nuoren asioita käsitellään niin, että nuori ei ole paikalla kuulemassa, esimerkiksi puhelimitse nuoren vastuusosiaalityöntekijän kanssa, informoidaan tästä nuorta aina. Rajoitustilanteessa samoin kuin muun muassa kirjallisen väliarvion suhteen nuoren oma mielipide selvitetään ja kirjataan ja mikäli se ei ole tilanteessa mahdollista käydään keskustelu nuoren kanssa jälkikäteen. Nuorilta kerätään kirjallista (anonyymi) palautetta jakson loppuvaiheessa. Annettuja palautteita seurataan ja niihin reagoidaan tarvittaessa/ niiden sisältö käsitellään työyhteisössä.” (Sosiaalityöntekijä, erityisen huolenpidon osasto)

”Toimintaterapeutina arvioin asiakasta kokonaisvaltaisesti. Arvioinnissa tulee arviointivälineiden kautta esille asiakkaan vahvuudet ja haasteet. Vahvuuksia käytetään kuntoutuksessa hyödyksi. Tapaamiset toteutetaan yksityisyyttä kunnioittaen. Suurin osa tapaamisista on kahdenkeskisiä tapaamisia joko työhuoneellani tai osastolla lapsen omassa huoneessa tai neuvottelutilassa. Ehdolla yksityisyyttä häiritsee lasten huoneiden heikko äänieristys. Mikäli ohjattavani on opiskelija, nuorelta kysytään lupaa opiskelijan läsnäoloon. Arviointitilanteet sovitaan etukäteen ja esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden havainnointi toteutetaan niin, että nuori ei joudu selittelemään tilannetta muille, tilanne pyritään säilyttämään mahdollisimman luontevana eivätkä muut nuoret saa tietää arvioinnista ellei nuori itse siitä kerro. Käyn lausunnon/yhteenvedon nuoren kanssa läpi ennen kuin se lähtee eteenpäin (kuntaan, perheelle, työryhmälle). Nuorella on mahdollisuus kommentoida ja korjata lausuntoa. Työtä ohjaa sekä lastensuojelun että terveydenhuollon lait. Arviointitilanteissa nuorelle kerrotaan, että yhteenveto tapaamisista kirjoitetaan ja että hän hyväksyy sen ennen edelleen lähettämistä. Kirjaamiskäytännöt käydään nuoren kanssa läpi niin, että nuori tietää, mitä asioita kirjataan ja mitä ei.” (Toimintaterapeutti, Perhekuntoutuskeskus Lauste)

6.1 Kehittämistarve

Kysymyksen ”Sain riittävästi ajantasaista tietoa jakson etenemisestä.” vastausten keskiarvo (2,8) on kuitenkin alle hyväksyttävän tason (3,0), joten on tarkasteltava mi-

ten jakson eteneminen olisi paremmin selvillä lapselle. Jakson luonteen vuoksi on hyvin tärkeää, että lapselle on selvillä se, kuinka hän edistyy tavoitteiden suuntaisessa työskentelyssä. Jakson aikana on lapselle korostettu, että hänen oma toimintansa on suurin peruste jakson pituudelle. Tavoitteet on kirjattu tarkasti auki, kuten prosessikuvauksessa todetaan, se on erityisen huolenpidon osastolla tärkeänä työskentelymallina. Selvyys jakson työskentelystä ja jakson pituudesta on mahdollisia määrittää lapsen tarpeiden mukaisesti. Omaohjaajat suunnittelevat yksilötyöt lapsen tavoitteita palvellen. Jokaisella lapsella on oma yksilötöiden-kansio kansliassa, mihin omaohjaaja sekä sosiaalityöntekijä kirjaavat tavoitteet ja suunnittelemansa yksilötyöt jokaiselle päivälle. Toteutus kirjataan suoritetuksi yksilötyö-kansioon ja yksilötöistä kirjataan Nappula-asiakastietojärjestelmään otsikolla ”yksilötyöt” toteutettu yksilötyö, työskentely ja palaute. Tämä seurantakansio on vain ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työkaluna, lapsi ei sitä näe. Asiakastytyväisyyskyselyn tuloksen perusteella on hyvä jakson työskentelyn kannalta, että lapselle tehdään samantyylinen kansio tai lomake, tai ohjaajien käytössä oleva kansio on myös lapsen nähtävänä ja hän näkee siitä, miten työskentelyä suunnitellaan, toteutetaan ja miten hän edistyy työskentelyssä. Jotta työskentely oli mahdollisimman sujuvaa, eikä kahdenkertaista kirjanpitoa yksilötöistä tulisi, on parasta, että ohjaajat ja lapset käyttävät samaa kansiota seurataksaan tavoitteiden suuntaista työskentelyä ja sen edistymistä. Lapsi voi näin myös paremmin vaikuttaa yksilötöiden suunnitteluun, kun näkee konkreettisesti kirjatut aiheet, ei vain kuule päivittäin yksilötöiden aiheet ohjaajalta. Näin avoimuus myös lasten ja ohjaajien välillä paranee, jota painotetaan muilla osa-alueilla erityisessä huolenpidossa, ettei lapsille ja henkilökunnalle muodostu kahta kieltä mitä puhutaan, lapsen ja henkilöstön. Lapsi voisi myös halutessaan itse poimia aiheen mitä haluaa juuri sinä päivänä käsitellä. Lapsi olisi myös mukana suunnittelemassa tavoitteiden tärkeysjärjestystä ja laajuutta.

Paras vaihtoehto on sama kansio lapselle ja ohjaajalle yksilötöiden osalta. Yksilötöissä reflektoidaan myös erityisen huolenpidon muuta olemista ja selviämistä arjesta. Yksilötöissä käydään myös läpi mahdollisia psykologisten tulosten tuloksia ja niiden tulkintaa lapsen arkeen. Toimintaterapeutti toteuttaa toisinaan yksilötöitä ja antaa oman näkemyksensä lapsen toimintakyvystä. Näin ollen juuri yksilötöiden painottaminen jaksolle asetettujen tavoitteiden suhteen määrittää suurelta osin jakson pituut-

ta. Psykiatri määrittää omalta osaltaan terveydenhuollon kannalta jakson tavoitteita niiltä osin, mitkä koskevat lapsen psyykkistä terveyttä.

Lapsen mielipide ja ääni kirjataan erityisen huolenpidon prosessien eri osioissa hyvin ylös. Tämän takaa selvä toimintamalli, joka on perehdytysvaiheessa opetettu kaikille työntekijöille ja prosessi sinällään jää vajaaksi, ellei kuulemista ole tehty. Vajaa prosessi on myös merkki siitä, että kaikkia töitä ei ole lapsen hyväksi tehty. Lain määräämät kuulemiset tulevat hyvin kirjatuiksi. Kuulemisten poisjääminen ei veisi päätöksiä laillisiksi, vaan ne jäisivät vajaina ilman lainvaltaisuutta ja eivät siksi olisi osaston ja lapsen käytettävissä. Lapsen mielipide prosessin eri osioista pysytään todentamaan jälkeinpäin. Yksilötöiden suunnitteluun ei kuitenkaan ole otettu lasta mukaan, eikä todennettu lapselle dokumentoituna miten hänen erityisen jakson työskentely edistyy tavoitteiden osalta. Tämä dokumentointi on ollut vain henkilökunnan nähtävissä, arviota lapsen osalta suoritetaan päivittäin, mutta lapsi itse ei ole ollut konkreettisesti tässä keskustelussa mukana.

Lapselta on kysytty yleisluonteisesti miten tämä edistyy tavoitteidensa työskentelyssä, mutta lapsi ei ole voinut itse reflektoida edistymistään dokumentoitujen yksilötöiden osalta. Näin yksi keskeisimmistä toimintatavoista avautuu edelleen avoimemmin lapselle Möllerin (2004) tarkoittaman todellisen osallisuuden muodossa. Lapsen kodin ollessa rikkonainen on erityisen tärkeää, että lapsi tuntee olevansa osallinen omaan elämäänsä ja näin tuntien pystyvänsä vaikuttavansa omaan kohtaloon (Hyytiäinen 2007). Omaan kohtaloon vaikuttamista korostaa myös Jens Bay seuraamuspedagogiikassa. Lapsi lastensuojelun asiakkaansa voi tuntea, että hän vain kulkee tapahtumaketjun mukana, eikä voi mitenkään vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Tällaisen ajatuksenkulun poisopettaminen on yhteisöpedagogin tärkeä tehtävä lastensuojelussa. Opettaa lapselle vaikutusmahdollisuuksia omaan elämään ja siten korostaa vaikutusmahdollisuuksia myös omaan elinympäristöön, yhteiskuntaan. Oranen (2008) korostaa, vaikei lapsi itse päätöksiä teekään lastensuojelun asiakkaana on mukana todella tärkeä elementti oman identiteetin kehityksessä. Lastensuojelulaissa lapsen oikeudessa osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon erotellaan toisistaan lapsen mielipiteen selvittäminen ja lapsen kuuleminen.

6.2 Kehitystyön toteutus ja toteutuksen dokumentointi

Lapsen tietosuutta jaksonsa aikaisesta työstä yksilötöiden osalta selvennetään siten, että yksilötöissä on aina mukana omaohjaajien ja lapsen suunnittelema kansio yksilötöiden aiheista. Lapsi on ollut myös itse suunnittelemassa yksilötöiden aiheita tuoden oman mielipiteensä ja toiveensa tavoitteiden työskentelytapaan ja työskentelyn määrään liittyen. Nämä aiheet kirjataan yhdessä lapsen kanssa yksilötöiden aiheiksi, kuitenkin niin, että aiheiden valinta on aikuisjohtoista. Tämän toivon edistävän lapsen tietoisuutta jaksonsa etenemisestä, vaikka jakson pituus ei olisikaan kenenkään tiedossa. Lapsen on helppo moniammatillista tiimiä tavatessaan itse kertoa omakohtainen näkemys tavoitteiden suuntaisesta työskentelystä pohjautuen dokumentointiin yksilötöistään, kun se aikaisemmin on pohjautunut suulliseen palautteeseen. Toivon tämän työskentelytavan konkreettisemmin tuovan lapselle selemmän kuvan erityisen huolenpidon jakson etenemisestä ja määrittää itsekkin jakson pituutta pohjautuen yhteiseen näkemykseen työskentelyn edistymisestä. Tämä työskentelytapa on helppo yhdistää jo olemassa olevaan rakenteeseen, työtapaan, joka on todettu hyväksi. Mitään muuta uutta lisää ei dokumenttien tai erityisen kirjaamisen muodossa tule, vaan työtapa rakennetaan siten, että jo olemassa oleva yksilötöiden kansio on yhteinen suunnittelu- ja toteutusdokumentti⁷ ohjaajien ja lapsen yhteisessä työskentelyssä. Ohjeistus uudesta työtavasta perusteluineen otetaan esille osaston tiimipalaverissa, jossa koko henkilöstö on koolla, se dokumentoidaan työhjeksi perehdytyskansioon ja kerrataan vielä osaston suunnittelupäivänä. Arviointia ja kehitystyötä uudesta työtavasta tehdään osaston arviointipäivässä. Asiakastyytyväisyyskyselyjen tuloksia kysymyksen ”*Sain riittävästi ajantasaista tietoa jakson etenemisestä.*” tullaan seuraamaan tarkasti ja lasten itsensä tuntemaa jakson pituuden tietämättömyyttä seuraamaan erittäin tarkasti tulevaisuudessa.

6.3 Loppuarviointi

Erityisen huolenpidon määrittäminen osallisuudesta ei ole ristiriidassa lainkirjoittajan tai Henna Pajulammen tutkimien mitä on lapsen osallisuus lain sisällä. Pajulampi toteaa (2014,453) ettei juridiikan keinoin voida ratkaista lapsen yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä ongelmia, mutta juridiikalla on erittäin merkittävä osa tuossa tehtävässä.

⁷ liite 4 suunnittelulomake yksilötöihin

Erityisen huolenpidon jakson prosessin aukaiseminen sanalliseen jatkumoon selvitti hyvin miten lapsi sijoittuu jakson eri toimenpiteisiin ja niiden dokumentointiin. Proses-sikuvausta tehdessäni oli hienoa huomata, että lapsen osallisuus on huomioitu erityi-sen huolenpidon osastolla Perhekuntoutuskeskus Lausteella prosessin eri rakenteis-sa, kuten lastensuojelulaki ja suositukset ovat tarkoittaneet puhuttaessa lapsen osal-lisuudesta. Lapsi näkyy ja näkee itsensä prosessin tärkeimpänä toimijana. Pajun (2007) kuvaama osallisuus rutiininomaisena toimenpiteenä ei mielestäni kuvaa osal-lisuutta osastolla. Prosessi on lasta varten, eikä päinvastoin. Prosessilla ei yritetä vain näyttää lain toteutumista vaan lapsen näkyvyyttä ja osallisuutta prosessin osis-sa. Lapsi on myös itsenäinen osa lastensuojelulakia, eikä vain osa perheille suunnat-tua lainsäädäntöä (Pajulammi 2014).

Ajantasaisista asiakastytyväisyyskyselyistä kävi kuitenkin ilmi kaksi osa-aluetta, joista toiseen meidän on aktiivisesti vaikutettava. Jakson pituus on määrittämätön muuten kuin lastensuojelulain kriteereiden osalta, jolloin suljetulla osastolla oleminen ajan, jota lapsi ei itse tiedä, eikä kukaan ammattihenkilöstöstä osaa sitä hänelle ker-toa korostaa osallisuuden merkitystä. Lapsen nähdessä tavoitteidensa suuntaisen työskentelyn edistymisen konkreettisesti auttaa lasta oleellisesti hahmottamaan tar-peidensa vaativan työskentelyjakson pituuden.

Tulevaisuudessa täytyy lapsen oman osallisuuden korostamiseen kiinnittää suurta huomiota, hyvistä olemassa olevista työtavoista huolimatta. Henkilökunnan jatkuva kouluttautuminen ja uusien työtapojen tuominen erityisen huolenpidon arkeen ovat ensisijaisessa asemassa. Lapsen etu ei toteudu lain ja säädösten tarkoittamalla hy-vällä tavalla, ellei lapsi itse saa olla mukana päättämässä omista asioistaan. Laki huomioi lapsen osallisuuden kattavasti, mutta siitä huolimatta osallisuus jää vajaaksi tehtäessä päätöksiä lapsen tulevaisuudesta. Yhteiskunnassa ollaan onneksi pääse-mästä siitä ajatuksesta, että lapsi on lastensuojelussa passiivinen kohde, jota suojel-laan. Erityinen huolenpito on suojelutoimenpiteenä rajoittavin, mutta siltikin lasta on pidettävä aktiivisena omien oikeuksiensa haltijana. Se, että lapset eivät osaa huoleh-tia itsestään ei tarkoita, etteikö heillä olisi oikeuksia.

Lapsen edun turvaaminen on lastensuojelun tärkein periaate ja se mainitaan useassa lastensuojelulain pykälässä. Lapsen edun on tarkoitus ohjata päätöksentekijän harkintavaltaa kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa (HE 252/2006, 77).

Puhuttaessa lapsen oikeudesta osallistua täytyy myös muistaa, että lapsi voi päättää olla osallistumatta. Osallistumattomuutta ei voi tulkita negatiiviseksi seuraamukseksi, vaan sekin on lapsen oikeus. Erityisen huolenpidon osastolla osallistumisesta korostetaan, mutta osallistumatta jättämistä ei pidetä merkinä mistään, mikä aiheuttaisi lapselle esim. jakson pidentymistä.

Täytyy myös aina muistaa se, että lasta ei saa manipuloida tai taivutella miellyttämään ammattihenkilöstä osallistumalla. On hyvä, että lainlaatija on erityisen huolenpidon lakia laatiessaan määrännyt, että lapsen arviointiin tarvitsee osallistua moniammatillinen tiimi jaksoa toteutettaessa. Näin lapsen vointia tarkastellaan monen ammattilaisen toimesta, ja arviointi perustuu moneen näkökulmaan. Tämä on erittäin tärkeää, koska osastojakson intensiivisyyden ja liikkumavapauden myötä ohjaajan ja lapsen vuorovaikutus korostuu voimakkaasti.

LÄHTEET

Aalberg, Veikko 2012

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterv_eysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusi.(Luettu 10.3.2015)

Anttiroiko, Ari-Veikko. 2003. P. Bäcklund (toim.) Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 11–31.

<http://www.worldcat.org/title/tietoyhteiskunnan-osallistuva-kansalainen-tapaus-nettimaunula/oclc/58360755&referer> (Luettu 2.4.2015)

Anttiroiko, Ari-Veikko 2007, Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet. 3. uud. painos. Tampere:University Press

Arki, arvot, elämä, etiikka 2013, Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet; Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta, Helsinki

Bardy, Marjatta (toim.) 2009: Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki

Bay, Jens 2006 Konsekvenspædagogik - en pædagogik om eksistens og social handlingskompetence, Borgen

HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hyytinen, Riitta 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja

Jani Määttä&Ella Provioler, 2012, Nuorten kokemuksia erityisestä huolenpidosta lastensuojelussa, Opinnäytetyö, Metropolia.

Kansainvälinen ammattiohjeistus (IFSW) <http://ifsw.org/resources/> (luettu 03.02.2015)

Kekoni, Taru & Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja 2008, Erityinen huolenpito koulukodeissa. Stakes, raportteja 36/2008, Verkkodokumentti.

<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R36-2008-VERKKO.pdf>. (Tulostettu 15.12.2014)

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559

Lavikainen, Marjo & Puusinen-Korhonen, Aila & Ruuskanen, Kristiina 2014, Lastensuojelun laatusuositus Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3488-7> (Tulostettu 29.10.2014)

Möller, Sointu 2004, Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa, Jyväskylä:Kopijyvä.

Nappula- tietojen hallinnointi 2014, Necora systems
<http://www.nappula.fi/fi/nappula/nappulasta/ominaisuudet/> (Luettu 12.01.2014)

Niiranen, Vuokko. Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, F. & Roivainen, I. 2002. Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä : SoPhi.

Nurmi, Päivi toim. 2013, Lapsen ja Nuoren viha. Jyväskylä:PS-kustannus.

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti Jarmo 2010, Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro

Oranen, Mikko 2008, Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki:Ensi- ja turvakotien liitto.

Oranen, Mikko 2005, Lastensuojelutarpeen selvitys, alkuarviointia ja avohuoltotyöryhmän väliraportti, lastensuojelun kehittämisohjelma 14.10.2005.
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/4e7e21df-eeb1-4a3a-b0d9-0b6e388a5244/> (Tulostettu 15.01.2015)

Paju, Petri 2007. Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 18.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi /julkaisuja/osallisuushanke.pdf>.

Pajulammi, Henna 2014, Lapsi, oikeus ja osallisuus, Talentum, Helsinki

Räty, Tapio 2010, Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa, Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) 2012 – 2015 Toimeenpanosuunnitelma, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2012:20 Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015: Lastensuojelu 2014
<http://www.thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu> (Luettu 02.01.2015)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014: Lastensuojelun käsikirja 2014

<http://www.thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja> (Tulostettu 10.11. 2014)

Troman, G, 2000, Teachers stress in the low-trust society. *British Journal Sociology of Education* 21 (331-353)

Valvira 2014: Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 – 2014

http://www.valvira.fi/ohjaus_ja_valvonta/valvontaohjelmat/sosiaali_ja_terveydenhuolto/lasten_hoito_ja_kasvatus (Tulostettu 29.10.2014)

LIITTEET

Liite 1

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä koskien koulunkäyntiä Erityisen huolenpidon osastolla ? 01.01.-17.02.2015 [Vastaajien määrä: 5](#)

	Erittäin vähäisessä määrin	Vähäisessä määrin	Jossain määrin	Suuressa määrin	Erittäin suuressa määrin	Ei koske minua	Yhteensä	Keskiarvo
Opettaja huomioi henkilökohtaiset tarpeeni opetuksessa osastolla	0	0	0	1	3	1	5	5
Sain hyvää opetusta osastolla	0	0	0	1	4	0	5	4,8
Sain apua koulunkäyntiini liittyvissä ongelmissa	0	0	0	2	3	0	5	4,6
Koulutuntien aikana säilyi työrauha	0	0	0	3	2	0	5	4,4
Yhteensä	0	0	0	7	12	1	20	4,7

Liite 2

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä koskien työskentelyä Erityisen huolenpidon yksikössä(EHOlla) 01.01.-17.02.2015 Vastaajien määrä: 5

	Erittäin vähäisessä määrin	Vähäisessä määrin	Jossain määrin	Suuressa määrin	Erittäin suuressa määrin	Yhteensä	Keskiarvo
Sain ennen jakson aloittamista todenmukaisen kuvan jakson sisällöstä ja toimintatavoista	0	1	3	1	0	5	3
Tuloneuvottelussa keskusteltiin avoimesti tarpeistani ja jakson tavoitteista	0	0	2	3	0	5	3,6
Tuloneuvottelussa jaksolle asetettiin realistiset tavoitteet	0	0	0	5	0	5	4
Minulta on kysytty mielipidettäni kaikissa minua koskevissa asioissa	0	0	1	4	0	5	3,8
Jakson suunnittelussa huomioitiin minun yksilölliset tarpeet	0	0	2	3	0	5	3,6
Mielipiteelläni on ollut merkitystä asioistani päätettäessä	0	0	2	3	0	5	3,6
Tiesin erityisen huolenpidon jakson aikana, miten minun kanssani työskennellään (ohjelma, menetelmät, jne)	0	0	0	5	0	5	4
Yhdessä asetetut tavoitteet ohjasivat työskentelyä	0	0	2	3	0	5	3,6
Työskentelyssä hyödynnettiin riittävästi moniammatillista osaamista (psykiatri, psykologi, toimintaterapeutti, lääkäri, jne.)	0	1	1	3	0	5	3,4
Sain riittävästi ajantasaista tietoa jakson etenemisestä	1	1	1	2	0	5	2,8
Yhteensä	1	3	14	32	0	50	3,54

Liite 3

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä, koskien erityisen huolenpidon vaikutuksia ja tuotosta? 01.01.-17.02.2015 Vastaaajien määrä: 5

	Erittäin vähäisessä määrin	Vähäisessä määrin	Jossain määrin	Suuressa määrin	Erittäin suuressa määrin	Yhteensä	Keskiarvo
Jakson aikana saavutettiin minulle asetetut tavoitteet	0	1	0	3	1	5	3,8
Kirjallinen yhteenvedo oli selkeä	0	0	3	2	0	5	3,4
Uskon, että erityisen huolenpidon jaksolla on pitkäaikaisia vaikutuksia elämääni	0	0	3	1	1	5	3,6
Yhteensä	0	1	6	6	2	15	3,6

